№ 132 ՇԱԲԱԹ, 20 ՅՈՒՆԻՍԻ

1915
ՔԱՌԱՍՈՒՆՉՈՐՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄՇԱԿ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ՇԱԲԱԹ, 20 ՅՈՒՆԻՍԻ № 132

Տարեկան գինը 10 ռուբլի. կէս տարվանը և 7 ամսվանը 6 ռուբլի. ամսական 85 կոպ.
Առանձին համարները ՄԷԿ ՏԵՂ 5 ԿՈՊ.

Թիֆլիսում գրվում են խմբագրատանը.

Մեր հասցէն՝ Тифлисъ, редакція «Мшакъ» Соломоновская ул., № 21.

Tiflis, Rédaction „Mschak"

Խմբագրատան տելեֆոն № 2—53.

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 (բացի կիրակի և տօն օրերից)

Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզւով

Յայտարարութիւնների համար վճարում են ի՛ ...... տողատեղին 20—10 կոպ.

Տպարանի տելեֆոն № 67.

ՄՇԱԿ

Հասցէն՝ ТИФЛИСЪ, Редакція «МШАКЪ».

TIFLIS, Rédaction du journal «MSCHAK».

ՅՈՒՆԻՍԻ 1-ԻՑ ՄԻՆՉԵՒ ՏԱՐՎԱՅ ՎԵՐՋԸ 6 ՌՈՒԲԼԻ

Բաժանորդագրութիւնն ընդունվում է իւրաքանչիւր ամսի 1-ից սկսած։

Հասցէն փոխելու համար պէտք է ուղարկել նաև հին հասցէն և 40 կ. նամականիշ։ ՀԻՆ ՀԱՍՑԷՆ և 40 կ. չուղարկողների խնդիրները՝ հասցէն փոխելու վերաբերմամբ՝ ԿԸ ԹՈՂՆՎԵՆ ԱՆՀԵՏԵՒԱՆՔ։

Յայտարարութիւնների համար պէտք վճարել՝ I երեսի վրա իւրաքանչիւր տողատեղին (պետիտ)—20 կ., IV երեսի վրա—10 կոպէկ։

ԱՊԱՌԻԿ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԿԱՄ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ ՉԷ ԸՆԴՈՒՆՎՈՒՄ

Վաղը, կիրակի, յունիսի 21-ին

ԱՐՏԷՄ ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ ԵՐԱՄԵԱՆԻ

մահվան քառասնօրեակին կը մատուցվի պատարագ և կը կատարվի հոգեհանգիստ Խօջիվանքի գերեզմանատան եկեղեցում, որի մասին յայտնում է ազգականներին ու ծանօթներին հանգուցեալի եղբայրը՝ Մկրտիչ Գրիգորեան Երամեանը իր ամուսնու և քրոջ հետ միասին։ Պատարագի սկիզբը առաւօտեան ժամը 11-ին, իսկ հոգեհանգիստը ժամը 12-ին։

413. 1—1

ԲԺԻՇԿ

Տ. ՄԱԿԱՐԵԱՆՑԸ,

մասնագէտ՝ սիֆիլիս, վեներական, միզասեռական և կաշուի հիւանդութիւնների, վերսկսեց հիւանդների ընդունելութիւնը ՊԵՍՏՖՕՐՍԿՈՒՄ, Верхній бульваръ, д. Зипаловой.

առ. (օ. մ.) 405. 12—4

ՇԱՄԱԽՈՒ ԹԵՄԱԿԱՆ ԴՊՐՈՑԸ

Շամախում գումարված թեմական ժողովը կայանալով՝ տուել է իր որոշումը ապագայ թեմական դպրոցի տեղի և պահպանութեան մասին։

Եւ եթէ անաչառօրէն դատենք, եթէ ի նկատի ունենանք, որ պատգամաւորների թիւը եղել է 16, որ թեմական դպրոցը Շամախում բանալուն կողմակից 7 պատգամաւորներից 6-ը՝ բողոքելով՝ հեռացել են, իսկ մինը ձայն է տուել յօգուտ Շամախու, ուրեմն յօգուտ Բագուի հարցը վճռվել է 9 ձայնով ընդդէմ 7-ի մեծամասնութեամբ, և այդ աննշան մեծամասնութիւնն էլ կայացել է երկրորդ քուէարկութեամբ, քանի որ առաջին քուէարկութեան ժամանակ ձայները գրեթէ հաւասար են եղել՝ 7-ը ընդդէմ 9-ի, մենք կը տեսնենք, որ հարցը վերջնականապէս կամ արմատականապէս չէ լուծված։ Եւ չէ լուծված մանաւանդ այն պատճառով, որ նախ բողոքողներ կան, երկրորդ՝ ինքը թեմական ժողովը գտել է, որ իր ձայնը միայն խորհրդակցական է, այլ ոչ վճռական, և խնդրի վերջնական լուծումը պատկանում է Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին։

Մենք անփոփոխ տպեցինք մեր աշխատակցի յօդուածները այդ ժողովի մասին, աշխատակցի, որ, իբրև պատգամաւոր, կողմնակից է դպրոցը Բագւում բանալուն. մենք տեղ կը տանք և այլ թղթակցութիւնների, որոնք գրված են Շամախու կողմնակիցների կողմից, խնդրի լայն լուսաբանութեան համար։

Մենք սկզբում նախամեծարութիւնը տալով Շամախուն՝ յայտնեցինք այնուամենայնիւ, որ թեմական ժողովին է վերապահված, իբրև թեմի ժողովրդի ներկայացուցչի, տալ վերջնական վճիռ, որին պէտք է ենթարկվեն ամէնքը և այնուհետև աշխատեն որքան կարելի է շուտով իրագործել այդ վճիռը։

Դժբաղդաբար՝ դուրս է եկել, որ թեմական ժողովը վճռական որոշումն տալու իրաւունք չունի և տուած որոշումն էլ, իբրև խորհրդակցական, հազիւ կարելի լինի համարել թեմի ժողովրդի բացարձակ և ճնշող մեծամասնութեան կարծիք և կամքի արտայայտութիւն։ Անշուշտ, Վեհափառ Կաթողիկոսը, որին է վերապահված խնդրի վերջնական լուծումը, կը տայ լաւագոյն վճիռը, համապատասխանող թեմի ժողովրդի շահերին և դպրոցի ապագայ բարգաւաճման պայմաններին, քանի որ խնդիրը բազմակողմանիօրէն լուսաբանված է։

Բայց մինչ այդ ինչ պէտք է անել։ Եթէ ընդունենք նոյնիսկ, որ Վեհ. Կաթողիկոսը որոշէ բանալ դպրոցը Բագւում, երկար ժամանակ պէտք կը լինի՝ օրէնսդրական ճանապարհով թոյլտուութիւն ձեռք բերելու։

Ուստի, մեր կարծիքով, քանի որ դպրոցը Շամախում բանալու համար ոչ մի թոյլտուութեան պէտք չը կայ, այլ կարելի է ասել՝ պէտք է միայն վերաբանալ, աւելի նպատակայարմար է առաջիկայ սեպտեմբերից կազմակերպել Շամախում, իսկ ապագայում, երբ հարցը վերջնականապէս որոշվի յօգուտ Բագուի և ստացվի թոյլտուութիւնը, կը մնայ միայն տեղափոխել դպրոցը Բագու։

Չը մոռանանք, որ թեմական դպրոցի տեղափոխման հետ կարող է ծագել և առաջնորդարանի տեղափոխման հարցը, իսկ այդ հարցերը միայն օրէնսդրական ճանապարհով կարող են լուծում ստանալ և ոչ վարչական, հետևաբար, ամբողջ տարիներ են պէտք այդ լուծման համար։

Իսկ մինչ այդ թողնել թեմը առանց թեմական դպրոցի՝ ոչ խելացիութիւն է, ոչ էլ օգտակէտ։

Հ. Ա.

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄ

—o—

ՊԱՏԵՐԱԶՄ ԹԻՒՐՔԻԱՅԻ ԴԷՄ

—o—

ՌԱԶՄԱԿԱՆ ԳՈՐԾՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԴԱՐԴԱՆԵԼՈՒՄ

(Պետ. Հեռ. Գործ.)
17 յունիսի

ԱԹԷՆՔ. — Միտիլենից հաղորդում են, որ ֆրանսիացիք Կրետեան գրաւելու նախօրեակումն են և շուտով կը գրաւեն Ալի-բաբան, որոնք առաջնակարգ ռազմակէտեր են։

Փոքր Ասիայի ափերի մօտ լողացող ֆրանսիական յածանաւը ռմբակոծել և աւերել է, ֆրանսիական մի յածանաւի օգնութեամբ, Գուդրում նաւահանգիստ քաղաքը.

ՊԱՐԻԶ.—Յունիսի 8-ի աջողութիւնից յետոյ ֆրանսիական զօրքերը Դարդանէլում զբաղվեցին ձեռք բերած տարածութիւնը ամրացնելով և ընդլայնելով։ Նրանք գրաւեցին մի քանի նոր խրամատներ։ Թշնամու մի քանի յարձակումները վանվեցին։ Յունիսի 14-ին անգլիական զօրքերի ձախ զօրաթևը, մեր թնդանօթների պաշտպանութեամբ, մեծ աջողութիւն ունեցաւ։ Ուժեղ ռմբակոծութիւնից յետոյ նա գրաւեց մի քանի տեղ թիւրքական 4 զօրագիծ, առաջացաւ 1500 մետր, գրաւեց Կրիտիայի մօտ մի բլուր և գերեց 180 հոգի։ Անցեալ գիշեր թշնամու հակայարձակումը վանվեց։

ԱԹԷՆՔ.—Պարզվել է, որ Թրակիայի զօրքերը Գալիպոլի թերակղզում փոխարինել են յոգնածութիւնից թուլացած թիւրքերին։

ԼՈՆԴՈՆ.—«Թայմսին» հաղորդում են, որ «Հիւսար» յածանաւը յունիսի 14-ին ռմբակոծեց Չէսմէ, Լիդիա և Ագլէլիա նաւահանգիստներն ասիական ափում Քիօսի դիմաց և ոչնչացրեց ռազմամթերքների ու կէրօսինի պահեստները Լիդիայում և Անգլէլիայի մաքսատունը։ Չէսմէում թիւրքերը արձակել են 2000 գնդակ յածանաւի դէմ, բայց առանց որևէ հետևանքի։

ԼՈՆԴՈՆ.—Դարդանէլում եղած գործողութիւնների մասին պաշտօնապէս հաղորդվում է. «Ուժեղ ռմբակոծութիւնից յետոյ, որի ժամանակ շատ գնահատելի ծառայութիւն մեզ մատուցեց ֆրանսիական արտիլերիան, բրիտանական զօրքերը ձեռնարկեցին հետևոտն յարձակման բրիտանական ձախ թևը ½ մղոն առաջ տանելու նպատակով, քանի որ դէպի արևելք նոր զօրաճակատ էր հաստատվել։ Այս յարձակումը մեզ տուեց աւելի քան մենք սպասում էինք։ Առաջին թիւրքական ամրութիւնը—բեգուտ Բումերանգան—որը գտնվում է Սաղըր-դերէ ձորում, փառաւորապէս վերցվեց յարձակումով շօտլանդական գնդի կողմից։ Խրամատների երեք գիծ Սաղըր-դերէից դէպի արևմուտք մենք գրաւեցինք թոյլ դիմադրութիւնից յետոյ։ Խրամատները լի են թիւրքերի դիակներով։ Մենք վերցրինք 100 գերի։

«Ձորից դէպի արևելք շօտլանդական մի ուրիշ գունդ քաջութեամբ յարձակում գործեց, գրաւելով խրամատների երկու գիծ, բայց թիւրքական զօրաբաժնի ձախորդը ցոյց տուեց կատաղի դիմադրութիւն նրանց աջ թևում և թոյլ չը տուեց առաջ անցնել։ Յարձակման երկրորդ շրջանը նորից դէպի արևմուտք սկսվեց գիշերվայ ժամը 11-ին։ Յարձակում գործած զօրաբաժինը գրաւեց խրամատների երկու յաջորդական գծերը։

«Միևնոյն ժամանակ հնդկական զօրքերը յարձակվելով լեռան ստորոտների վրա, գրաւեցին աւելի հեռաւոր բարձրութիւնը Կրիտիայից դէպի արևմուտք և ամրացրին գրաւած դիրքերը։ Այսպիսով, ձախ թևում մենք գրաւեցինք ընդամենը 8000 եարդ։

«Միւս օրը մենք յարձակման ձեռնարկեցինք խրամատների փոքր մասի վրա, որոնք դեռ գտնվում էին թշնամու ձեռքում աջ թևի վրա, բայց թշնամին յամառ պաշտպանվում էր, թնդանօթների և գնդակացիրների կրակի օգնութեամբ։ Յարձակումները անյաջող անցան։ Գիշերը թշնամին հակայարձակումներ կատարեց մեր գրաւած դիրքերի վրա, բայց ետ մղվեց մեծ կորուստներով։ Թիւրքերի մի խումբ, մտնելով մեր բռնած դիրքերի երկու գծերի միջև, ենթարկվեց գնդակացիրների կրակին արշալոյսին և մեծ կորուստներ կրեց։ Խմբի մնացորդները անձնատուր եղան։

«Բացի թշնամու ձեռքը մնացած խրամատների փոքր մասից, մենք վերցրինք ամբողջ մեզ անհրաժեշտ հողը ծայրագոյն ձախ թևի վրա, առաջ տանելով ճակատը ուժեղ կէտի վրա այն գծից շատ աւելի հեռու, որը մտադրվում էր վերցնել գործողութիւնների պլանը կազմելիս»։

ԹԻՒՐՔԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՇՈՒՐՋԸ

(Պետ. Հեռ. Գործ.)
17 յունիսի

ԱԹԷՆՔ.— Թիւրքիայի քրիստոնեաների հալածանքները, չը նայած Աթէնքի թիւրքաց ներկայացուցչի խոստմանը, շարունակվում է միևնոյն ուժով մեծ քաղաքների շրջակայքում և երկրի ներսում։

Յօգուտ անլքատ հաշտութեան շարժումը ամեն օր ուժեղանում է Փոքր-Ասիայի երիտասարդ-թիւրքերի մէջ, մանաւանդ Զմիւռնիայում։

(Լրագիրներից)

◆ Դեդէ-Աղաչ եկած առևտրական նաւերի նաւապետները հաղորդում են, որ Դարդանէլի վերջին ռմբակոծումը եղել է այնքան կործանիչ, որ նեղուցի դիմադրութիւնը համարվում է օրերի հարց։

◆ Թիւրքիայից արտաքսված են դաշնակիցների դեսպանատների ներկայացուցիչները, որոնք մնացել էին ամերիկական և իտալական դեսպանների մօտ՝ նպաստելու իրանց հպատակների պաշտպանութեան գործին։

ՊԱՆԴՈՒԽՏ ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆՑԻՆԵՐՈՒՆ

Վան, որ իր հիմնալի դիրքին, չքնաղագեղ տեսարաններուն և դրախտանման պարտէզներուն, լիք լայնկեկ, մաքուր, ջրաշատ առուակներով ծառազարդ փողոցներու համար քոյր քաղաքներու մէջ նախանձելի ու անգերազանցելի կը հանդիսանար, ըլլալով թագը Վասպուրականի և սիրտը Թիւրքաց Հայաստանի, որուն վկայած են օտարերկրեայ բազում այցելուները և առած կարգ անցած ու այնչափ ընդհանրացած՝ «Վան, դիւշ իչինդէ խան», «Դիւնիադէ Վան, ախրէթդէ իման» թիւրքական երկու բանաձևերը ներբողելու և հաստատելու կուգան անոր հմայիչ գեղեցկութիւնը, և որ սակայն զարերէ ի վեր արտաքին աշխարհէ մեկուսացած և իր մենակեաց դիրքի ու հաղորդակցութեան միջոցներէ մեծ չափով զրկուած լինելուն պատճառաւ համեստօրէն քաշուած ու ամփոփուած էր իր խուլ անկիւնին մէջ, քաղաքակրթութեան կեդրոններէ հեռի, բայց լուիկ-մնջիկ նախանձելի և օրինակելի յառաջդիմութեան տիրացած բարձր ու կանոնաւոր անհատական, ընդհանրական և միսիոնարական երկսեռ դըպրոցներով, 12 ազգային եկեղեցիներով օժտուած, իր ասկերչութիւն, փորագրութեան կահագործութեան կատարելութեան ձգտող և եւրոպական հրապարակներէն իսկ գնահատուած ու անոնց հետ մրցող արհեստներով հպարտ, այսու հանդերձ չհետաքրքրելով աշխարհակալական ձգտումներով տոգորուած բանակներն իսկ, այս անգամ անոր այդ չէզոք վիճակէն և դիրքէն դուրս եկած՝ գերութեան ու ստրկութեան ստորուժն ու դարաւոր ժանգոտ շղթաներն իր թևերէն թօթափելու և ազատութեան յաղթական ու պանծալի դրօշը իր ճակատին վրայ սիգօրէն պարզելու առաջնութեան բաղդին արժանացաւ։

Արդ, վերջապէս խլուեցաւ Վանը, ցանկալի Վասպուրականի գեղանի ու հրապուրիչ այդ գլխոյն, իր դարաւոր ոսոխի արիւնոտ ձեռքէն, և զայն, վերջին անգամ ըլլալով, փրկելու համար շարաթներէ ի վեր անհաւասար կռիւ մղող մեր քաջամարտիկ հերոս եղբայրները հազիւ ապա բաղդ ունեցան տեսնելու հոլաթև Արծիւի շուքին ներքև յառաջացող ազատագրող քաջարի բանակը և սեղմելու թշնամիին արիւնով լուացուած անոնց բոսորանեկ ձեռները։ Փառք ու պատիւ ռուս պանծալի բանակին ու ինքնազոհ կամաւոր խմբերուն։

Այս ցանկալի և բերկրաւիթ աւետիսը ի հարկէ կայծակի արագութեամբ սուրաց ի սփիւռս աշխարհի անպատում ուրախութեամբ ողողելու ամեն հայի, մանաւանդ հազարաւոր տարագիր վասպուրականցիներու սիրատոչոր և կարօտամաշ սրտերը։ Իսկ ես «Մշակի» թևերով կուգամ բաբախուն սրտով քեզի «աչքդ լոյս» ըսելու, ով վասպուրականցի նժդեհ հայրենակից։ Ո՜հ, ինծի պէս դուն ալ շատ շատ կարօտը քաշեցիր քու ցանկալի հայրենիքին, որմէ ա՜ գիտէ սրտի ինչ անհուն ու սուր կսկիծով յակամայից ստիպուած, օտարութեան մռայլ ու սառն գրկին մէջ բաղդ որոնելու ակնկալութեամբ լալագին ու սրտաբեկ բաժնուած էիր։

Այս ցանկալի աւետիսը, գիտեմ, անգամ մը ևս մեծ թափով ու հզօր կերպով արծարծեց հազարաւոր ցաւերու և օտարութեան ամեթած վէշտերու փոշիներուն ներքև ծխացող ու կայծկլտող՝ հայրենիքիդ անշէջ սէրը և հայրենի նուիրական վայրերու ու յիշատակաց վերյիշումները։

Ո՜հ, յիշատակներն ի յաւէտ ամեկով անգուսպ եռանդով մը ալի, գիտեմ, կը տենչաս թռչուններէն թևեր առնել, թռի՛լ, սլանա՛լ, անցնի՛լ լայնատարած ովկիանոսներն ու ծովերը, բարձրաբերձ լեռներ ու տափարակ դաշտեր, կտրել անհուն ու անսահման անջրպետը և վերջապէս հասնիլ, գրկել, համբուրել կարօտցած սիրելիքդ ու այն նուիրական հողը, որ, աւա՜ղ, շատ ծծեց եղբայրներուդ՝ գետեր կազմող արիւնը։

Այո՛, և նոյն կարօտով կը սպասէ քեզ այլ ևս ազատ հայրենիքդ, ազատուած տիրուկ ու պօռտաբոյծ պատուհաս թշնամիներէ, ազատ լեռներով, ազատ դաշտերով, բայց տկարացած, անշքացած, հիւծուած, վիրաւոր և արիւնաներկ. կը սպասէ քեզ, ազատ երկիրներու մէջ դեգերող ազատ զաւակիդ, որպէսզի շէնցնես ու վերականգնես քանդուած գիւղերը, թալանուած և այրուած տուները, դատարկացած դաշտերն ու այգիները և ամայացած քաղաքները։ Որպէսզի ազատ գաղափարներովդ, բարձր զարգացումովդ, յառաջացեալ արհեստներովդ լուսաւորես անոր միտքն ու հոգին ու ծաղկեցնես զանիկա և դարմանես անոր արիւնաքամ վէրքերը. որպէսզի ազատ ու կորովի գրչովդ և անձանձիր ջանասիրութեամբդ վերականգնես առկայծեալ գրականութիւնը, և ժիր ձեռքերովդ բեղմնաւորես բեղուն արտն ու անդաստանը։

Ղարաղալա Արշակ Պ. Հիւսեան

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄ

—o—

ՌՈՒՍ-ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ԵՒ ՌՈՒՍ-ԱՒՍՏՐԻԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄ

(Պետ. Հեռ. Գործ.)
17 յունիսի

ՍՏՕԿՀՕԼՄ.—Վիեննայից պաշտօնապէս հաղորդում են, որ աւստրօ-գերմանական զօրքերի առաջխաղացումը Գնիլայա Լիպայի մօտից, նաև Կամէնկի և Ստրումիլօվայի մօտից դէպի հիւսիս ռուս զօրքերը կանգնեցրել են։

ՊԵՏՐՕԳՐԱԴ. — Պաշտօնական։ Գերագոյն Զօրահրամանատարի շտաբի կողմից.

Թշնամու առաջխաղացումը Վէպրժի և Բուգի միջև շարունակվեց. յունիսի 16-ին անհամեմատ յամառ կռիւներ յետապահ զօրամասերի միջև տեղի էին ունենում Տօմաշէվ-Զամօստիէ խճուղու վրա և Սօկալի ճանապարհին։

Գալիցիայում թշնամին յունիսի 16-ին և 17-ի առաւօտեան մինչև կէսօրը յամառ յարձակումներ էր գործում զօրաճակատի զանազան ռազմավայրերում, սկսած Կամէնկի մօտից մինչև Գալիչ։ Բոլոր յարձակումները վանվեցին, հակառակորդը կրեց մեծ կորուստներ, գերի վերցրինք մօտ 1000 հոգի։ Միայն մի քանի տեղ թշնամուն աջողվեց մնալ մի քանի հարիւր քայլ հեռու մեր խրամատների առաջ։

Մնացած ռազմաճակատներում լիակատար լռութիւն է։

ՊԵՏՐՕԳՐԱԴ.— Հեղինակաւոր աղբիւրներից հաղորդում են թշնամու նաւատորմի գործողութիւնների մասին հետևեալը.

Յունիսի 10-ին հակառակորդի մի զրահանաւ «Զիգֆրիդի» տիպի, 4 յածանաւ և մի քանի ականանաւ գործողութեան ձեռնարկեցին Կուրլեանդական ծովափի մօտ, Վինդավայի շրջանում։ Թշնամու ռազմանաւերը սկսեցին ռմբակոծել Վինդավայի նաւահանգիստը և փորձեցին զօրք ափ հանել։ Զրահանաւի 15 րոպէ տևող ռմբակոծութիւնը անհետևանք անցաւ։ Թշնամու յածանաւերը և ականանաւերը, որոնք աջակցում էին զրահանաւի գործողութեանը հիւսիսից, ենթարկվելով մեր ականանաւերի յարձակման, կարճատև թնդանօթային կռւից յետոյ ստիպված էին ետ քաշվել դէպի հարաւ։ Այն զօրամասը, որ նաւակներով դիմում էր դէպի ափը, ռմբակոծվեց և նահանջեց. այդ ժամանակ թշնամու ականանաւերից մինը կպաւ մեր ականներին և պայթեց։

Մենք ոչ մի կորուստ չունեցանք ոչ նաւերի վրա, ոչ էլ ափում։

ՖՐԱՆՍ-ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ԵՒ ԱՆԳԼՕ-ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄ

(Պետ. Հեռ. Գործ.)
17 յունիսի

ՊԱՐԻԶ.— Պաշտօնապէս հաղորդվում է, որ Իպէրի ափերում, Արրասից դէպի հիւսիս, թնդանօթային կռիւ է։ Ուազի և Արգօնների միջև հանդստութիւն է։ Արգօններում երեք օրվայ ռմբակոծութիւնից յետոյ գերմանացիք յարձակվեցին Բինարվիլ և Ֆուրդէպայի ճանապարհների միջև գտնված մեր դիրքերի վրա։ Երկու անգամ վանվելով, նրանք երրորդ յարձակումից յետոյ մտցին մեր զօրագծի մի քանի կէտում միայն Բագատէլի ուղղութեամբ։ Թնդանօթային կռիւ է Վերդէնից դէպի հիւսիս Այի մօտ և Մէտցերալի շրջակայքում։

ԱՒՍՏՐՕ-ԻՏԱԼԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄ

(Պետ. Հեռ. Գործ.)
17 յունիսի

ՀՌՕՄ.—Գլխաւոր բանակի հաղորդագրութիւնը.

Յունիսի 17-ին Տիրօլ-Տրէնտինօ շրջանում ուժեղ թնդանօթային կռիւ է։ Թշնամին կրկնակի յարձակումներով աշարդեան տեղը կամենում էր վերցնել մեր դիրքերը Սիմարօն լեռան վրա՝ Վալսուգանում։ Կարնիում մենք աջողութեամբ ռմբակոծեցինք աւստրիական ամրութիւնները Սարանինգէբում և ետ մղեցինք այնտեղ գտնվող զօրքերին։ Թշնամին ռմբակոծեց Յօլլենկոֆէլը և փորձում էր կրկնակի աշարդեան յար-

ձակումներով արշաւել Իզոնցոյի հովտում։ Եղանակը չէ նպաստում պատերազմական գործողութիւններին։ Ցորդ անձրևները ճանապարհները անանցանելի են դարձրել։ Մենք վանեցինք աւստրիական զօրամասերի առանձին յարձակումները մեր գրաւած մի քանի տեղում։

Մեր զօրքերը մշտական յամառութեամբ յաղթահարում են բնական աննպաստ արգելքները։ Պատերազմաբեմի լեռնային մասում մառախուղը թուլացնում է թնդանօթային կռիւը և հնարաւորութիւն է տալիս հակառակորդին ուժեղացնել բերդեր կառուցանելու աշխատանքները, որոնց թէև մենք արգելք ենք լինում զօրամասերի գործողութիւններով։ Մեզ համար նպաստաւոր ընդհարումներ տեղի էին ունենում Վալկեզէում, Կաստէլլոյի և Կոնվինոյի միջև։ Պորտ-Մանացցոյի և Վալդասէի մօտ նոյնպէս թնդանօթային կռիւ է։ Իզոնցոյի հովտում և Սագրադոյի մօտ թշնամու յարձակումներն աջողութեամբ վանվեցին։

ՉԵՐՆՈԳՈՐՑԻՆԵՐԻ ԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

(Պետ. Հեռ. Գործ.)

17 յունիսի

ՑԵՏԻՆԻԷ.— Չերնոգորցիք գրաւեցին Բոյեանի ափերը, նաև կարևոր ռազմակէտեր Ալբանիայում հանգստութիւնը վերականգնելու նպատակով։ Երբ այդ արվեց, Սկուտարիի երևելիները ողջունեցին չերնոգոր զօրքերի հրամանատարին, խնդրեցին գրաւել քաղաքը և վերականգնել հասարակական ապահովութիւնը։ Կատարելով այդ խնդիրը հրամանատարը երէկ առ. ժ. 11-ին զօրքերի գլուխն անցած մտաւ քաղաք և ցնծութեամբ դիմաւորվեց ազգաբնակութիւնից։ Գրաւած վայրերի ազգաբնակութեանը զինաթափ անելուց յետոյ Չերնոգորիան հնարաւորութիւն կունենայ ուղարկել Ալբանիան գրաւող զօրքերի մեծ մասը դէպի աւստրիական սահմանը։

ՀԱՄԱԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՇՈՒՐՋԸ

(Պետ. Հեռ. Գործ.)

17 յունիսի

ՄՈՍԿՎԱ.—Համաքաղաքային միութիւնը, ձեռնարկելով խեղդիչ գազերի ուսումնասիրութեան, ուղարկում է գործող բանակը մի խումբ ուսումնականներ և պրոֆէսորներ Գէրլիէի գլխաւորութեամբ, որսալու գազերը առանձին գործիքներով կռւի դաշտերում և ժողովելու խեղդող գազեր պարունակող ռումբերը։

ԼՈՆԴՈՆ.—«Թայմսը» քննելով Շվէդիայի գործելակերպի մասին պտտվող լուրերը, ասում է. «Մենք հասկանում ենք շվէդական երկիւղները Ռուսաստանի վերաբերմամբ, թէև համակարծիք չենք։ Նոյնպէս մենք հակված ենք մեծ նշանակութիւն վերագրել գերմանական դաւերին։ Շվէդ ժողովրդի խելացիութիւնը չի երևի նոյն իսկ բարձրաստիճան անձերի քայլերից։ Գուստաւ արքան կարող է, ի հարկէ, վարձահատուցում պահանջել Շվէդիայի խիստ չէզոքութեան համար»։

«Թայմսը» ընդունում է, որ պատերազմական դրութեան հրամայողական պահանջներն անխուսափելիօրէն պատճառում են վնասներ չէզոք տէրութիւններին, բայց վերջինները պէտք է հասկանան, որ դաշնակիցները չեն կարող բթացնել գլխաւոր զէնքը, որ նրանք երկիւղ են կրում սեփական ապատութեան համար։ Շվէդիայի նկատմամբ «Թայմսը» գրում է, որ նրա բոլոր օրինական պահանջները քննվել են և որ չափով հնարաւոր է՝ արագութեամբ իրագործված են։

ՍՏՕԿՀՈԼՄ.—Շվէդիայի կողմից՝ այն մասնաժողովի մէջ, որ պաշտօն ունի անգլիական պատգամաւորութեան հետ միասին միջոցներ որոնել՝ անգլօ-շվէդական թիւրիմացութիւնները վերացնելու համար, նշանակված են պահպանողական կուսակցութեան պարագլուխ, նախկին մինիստր-նախագահ Լինդմանը, արտաքին գործերի նախկին մինիստր Տրոլէն, Վէստմանը, ինժենէր Վալլէնբերգը և Դիլները։

Կայացաւ անգլօ-շվէդական մասնաժողովի առաջին նիստը։ Լրագիրները մատնանշում են, որ բանակցութիւնները դժուարութիւնների են հանդիպում։ Կարծիք են յայտնում, թէ նիստերը կը տևեն մի քանի շաբաթ։

Անգլիան թոյլատրեց 15,000 հակ բամբակ արտահանել Շվէդիա։

ՍՈՖԻԱ.—Պաշտօնական «Նարոդնի-Պրաւօ» յունիսի 15-ին մի յօդուած է տպել, որի մէջ ասված է. «Յունիսի 16-ը պէտք է ծառայէ Բուլգարիայի համար նոր քաղաքականութեան սիմվօլ։ Բուլգարիան չը պէտք է կապէ դաշինքներ առանց դաշնակից մեծ պետութիւնների կողմից դրական երաշխիքներ ունենալու։ Նա չէ կարող ծախսել յանուն դաշնակիցների շահերի իր ռազմի ոյժը ինչ-որ սանտիմենտալ ընդհանուր գաղափարներից դրդված։ Բուլգար կառավարութիւնը չը պէտք է սպառէ իր ռազմի ոյժը առաջ, քան հաստատուն հիմքերի վրա կը դնէ իր ազգային իդէալները։ Միմիայն այդպիսով կարելի է խուսափել յունիսի 16-ի կրկնողութիւնից իր բոլոր հետևանքներով»։

«Միր»-ը գրում է. «Ներկայ կրիտիկական րօպէին հայրենիքի փրկութեան համար անհրաժեշտ է կօալիցիօն կաբինէտ։ Հնարաւոր է, որ կուսակցական մտքերի համախմբումը աւելորդ դարձնէ ռազմի զօրահանութիւնը։ Թիւրքերին քաջ ճանաչողները պնդում են, որ Բուլգարիան մի վճռական շարժումով կարող է ընկճել Թիւրքական յամառութիւնը և կը ստանայ առատ պարգև նեղուցների հարցի լուծմանը անգնահատելի ծառայութիւն մատուցանելուն համար, որից յետոյ կը մօտենայ հաշտութեան րօպէն»։

ՍՏՕԿՀՈԼՄ.—Բեռլինից հաղորդում են, որ յունիսի 27-ին Ֆրանսիան և Գերմանիան փոխանակելու են ծանր վիրաւորներին Լիօնի և Կոնստանցայի վրայով։

ԲԵՐՆ.—Շվէյցարական ֆինանսների մինիստրութիւնը բանակցութիւններ է սկսել 100 միլիօն ֆրանկ ներքին փոխառութիւն բաց թողնելու մասին։

ԱԹԷՆՔ.—Այս օրերս թագաւորի հրավարտակով պաշտօնից արձակվելու է Զօգրաֆօսը։

ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՇՈՒՐՋԸ

◆ Լիւբլինում երևացել է գերմանական ցեպպելին և ուղղվել է դէպի Բրեստ-Լիտովսկ, բայց հանդիպել է ուժգին կրակի և ստիպված է եղել վերադառնալ՝ նետելով մի քանի ռումբ. դրանք ընկել են անմարդաբնակ տեղեր։

◆ Յունիսի 14-ին Վարշավայի վրա երևացել է ցեպպելին, 15 րօպէ սաւառնել է քաղաքի վրա և հեռացել է։

◆ Տրիէստում, հաշւած և դիրքապահ գնդերը, կենտրոնացած է 200,000 աւստրիական զօրք։

◆ Ռիգայից հաղորդում են, որ Լիբավայի վրա գերմանացիները նորից պատերազմական տուգանք են նշանակել 100,000 ռ.։ Լիբավայի ազգաբնակութեան աշխատող մասը ուղարկված է Գերմանիա, ուր և աշխատում է ռազմամթերքի պատրաստութեան վրա։

◆ Պարիզից հեռագրում են, որ անհիմն չեն այն լուրերը, թէ Բուլգարիան պատրաստվում է յարձակվել Ռումինիայի վրա։

◆ «Թայմսի» ասելով, գերմանական նաւատորմի մի մասը զինաթափ է եղած և թնդանօթները փոխադրված են ցամաքային ռազմաճակատը։

◆ Բէտման-Հոլվէգը և Եագովը Վիէննա են մեկնում, որպէսզի համոզեն Աւստրիային զիջումներ անել Ռումինիային և որպէսզի հող պատրաստեն այն մտքով, որ Թիւրքիան ևս խոշոր զիջումներ անէ Բուլգարիային։

◆ Գերմանիան առաջարկեց Անգլիային հաշտութիւն կնքել, զիջելով գաղութների մի մասը և պարտաւորվելով հեռանալ Բէլգիայից։ Այդ առաջարկութիւնը մերժվեց։

◆ «Համբուրգէր-Ֆրէմդէնբլատ» կիսապաշտօնական թերթը մատնանշում է, որ Վիէննայում տեղի ունեցող խորհրդակցութեան նպատակն է—քննել հաշտութեան հիմունքները։ Այդ առիթով հեղինակաւոր աղբիւրներից հաղորդում են, որ քառեակ համաձայնութիւնը բոլորովին անհնարին է գտնում նախնական մասնաւոր մտքերի փոխանակութիւնը հաշտութեան մասին։

◆ Լիւբլինի վրա ցէպպէլինը ռումբեր է նետել, բայց անհետևանք։

◆ Անցած կիրակի օրը Վարշավայի վրա պտոյտներ է կատարել ցէպպէլինը։

◆ «Րէչ»-ը գրում է, որ հաշտվելու մասին բանակցութիւններ կը սկսվեն միայն այն ժամանակ, երբ պատերազմական դրութիւնը թոյլ կը տայ դաշնակիցներին թելադրել վերջինի պայմանները։

◆ Անգլիական լրագիրների ասելով, Արրասի մօտ մի կռւում ֆրանսիական թնդանօթները արձակել 52 ժամվայ ընթացքում կէս միլիօն ռումբ։

ՎԵՐՋԻՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆՈՒՄ

(Պետ. Հեռ. Գործ.)

18 յունիսի

ԹԷՀՐԱՆ.— Ռուսաց դեսպանը յանձնեց շահի կառավարութեանը պատասխան այն հարցերի դիմաց, որոնց վերաբերութեամբ վերջին ժամանակ տեղի էր ունենում մտքերի փոխանակութիւն։ Պատասխանը ուղղված է բարեկամաբար համակերպելու երկու հարևան երկիրների շահերը և կոչված է բարերար ազդեցութիւն գործելու ռուս-պարսկական փոխադարձ յարաբերութիւնների վրա։ Բարեացակամօրէն կազմված պատասխանը հնարաւորութիւն է տալիս անյապաղ կազմել ընդհանուր դրութիւններ և հիմունքներ, որոնցով կարելի է ձեռք բերել երկու կողմերի համար շահաւէտ համաձայնութիւն։

Թէհրանի մամուլը համակրական յօդուածներ է տպում ռուսական դեսպանի նօտայի մասին և շնորհակալութիւն է յայտնում Ռուսաստանին։

ԱՅԼ ԵՒ ԱՅԼ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

(Պետ. Հեռ. Գործ.)

17—18 յունիսի

ՊԷԿԻՆ.—Նախագահի հրովարտակով տեղական իշխանութիւններին պատուիրագրված է միջոցներ ձեռք առնել դադարեցնելու եապոնական ապրանքների բօյկոտը։

ՏՕԿԻՕ.—«Նիցինիցին» ենթադրելով, որ փոփոխութիւններ են առաջ գալու միջազգային յարաբերութիւնների մէջ պատերազմից յետոյ, գտնում է, որ ռուս-եապօնական դաշնակցութիւնը ունի գործնական մեծ նշանակութիւն։ «Եամատօն» քննելով ռուս-եապօնական դաշնակցութեան օգուտը Ռուսաստանի համար, այն կարծիքն է յայտնում, թէ Ռուսաստանը ունենալով իր ետևում դաշնակցի, հնարաւորութիւն կունենայ ուժեղացնել զինուորական ոյժը արևմուտքում։ Առ հասարակ մամուլը պնդում է ռուս-եապօնական դաշնակցութիւն կապելու վրա։

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՑՈՒՑԱԿ

I

Գաւեաշի-կլիշի նուիրատուների

(Ցօգուտ հայ փախստականների)

(Տես «Մշակ» № 115)

Մ. Մ. Զուլալեան, Ց. Շապօշնիկեան 2-ական ր., Զ. Բաղդասարեան, Կ. Կուկուեան, Է. Մելքոնեան, Ս. Կրբաշեան 1-ական ր., Վ. Փաշեան, Լ. Խաչիկեան, Կ. Մուշօյեան 50-ական կոպ., Աննա Խանջեան, Ց. Սթամբօլցեան, Թ. Նուրբէկեան 30-ական կոպ., Ց. Դեմիրչեան 25 կ., Ա. Վ. Խանջեան, Ս. Ց. Կրբաշեան, Մ. Խանջեան, Լ. Մելքոնեան, Ց. Թէքնէջեան, Պ. Թերեքեան 20-ական կ., Խ. Խանջեան 10 կ.։ Գումար 11 ր. 95 կ., որից խմբագրութեանս հասել է 11 ր. 60 կոպէկ։

II

Բերբիի մի խումբ նուիրատուների

(Ցօգուտ հայ փախստականների)

(Տես «Մշակ» № 115)

Տիկին Հ. Գէորգեան, Գ. Մ. Փարսադանեան 2-ական ր., Ա. Կոստանդեան, Ս. Ցովսէփեան 1 ր. 50-ական կ., Ա. Բարաթեան, տ. Ս. Գասպարեան, Ա. Ենգիբարեան, Խ. Թումասեան, Ա. Ղազարեան, Պ. Ղահրամանեան, Ա. Մօսիեան, Խ. Մարտիրոսեան, Գ. Ցակօբեան, Մ. Ցարութիւնեան, օրդ. տ. տ. Հ. Ջանումեան, Շ. Քոչարեան 1-ական ր., Ն. Ավանէսեան, Զ. Առաքելեան, Խ. Բաբաեան, Ա. Դադիեան, տիկ. Ս. Դաւիթեան, Ս. Մարտիրոսեան, տ. տ. Ն. Ցարութիւնեան, Ա. Պետրոսեան, Ա. Սափարեան, Ս. Տէր-Սամուէլեան 50-ական կոպ., Շ. Սաղաթելեան 45 կ., վերադիր 5 կոպ.։ Գումար 26 ռուբլի։

ՇԱՄԱԽՈՒ ԹԵՄԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԸ

IV

Յունիսի 9-ին, առաւօտեան ուշ, բացվում է ժողովի երրորդ նիստը։ Շամախու կողմնակիցները ժողովի են գալիս երկար ու բարակ մասնաւոր խորհրդակցութիւն կատարելուց յետոյ։ Ժողովին շարունակում է նախագահել Գ. Կոստանեանը, քարտուղար է ընտրվում Դ. Տէր-Դանիէլեանը։

Ժողովը մտքերի կարճ փոխանակութիւնից յետոյ անցնում է օրակարգի երկրորդ և երրորդ խնդիրներին, այն է՝ ո՞րտեղ է յարմար բանալ թեմական դպրանոցը, եթէ Շամախին դրա համար ընդունելի չէ, և որքան է հասունացած թեմի կենտրոնի փոխադրութեան հարցը։

Հէնց որ որոշվում է ժողովի յետագայ զբաղմունքների կարգը, տեղից բարձրանում է Շամախու պատգամաւոր Ց. Մաթէոսեանը և մի գրութիւն յանձնում առաջնորդին, խնդրելով նրա բովանդակութեան մասին իրազեկ դարձնել պատգամաւորներին։ Կարապետ եպ. կարդում է այդ գրութիւնը, և պարզվում է, որ Շամախի քաղաքի երկու պատգամաւորը, ապա Շամախու և Գեօքչայի գաւառների 4 պատգամաւորները, միասին 6 հոգի, բողոքում են, որ թեմական ժողովը կազմված է ապօրինի եղանակով և որ նա՝ քննութեան առնելով դպրանոցի մի այլ տեղ բանալու և թեմի փոխադրութեան խնդիրները՝ դուրս է գալիս իր իրաւասութեան սահմաններից։ Այս դրութեան դիմաց 6 պատգամաւորները հրաժարվում են մասնակցելու յիշեալ խնդիրների քննութեան և մնում են դահլիճում իբրև սոսկ ունկնդիրներ։

Ժողովը՝ լսելով Շամախու կողմնակիցների բողոքը՝ անցնում է հերթական խնդրին։

Սկսվում է դպրանոցը Բագւում բանալու առաջարկի քննութիւնը։

Ցօգուտ Բագւի արտայայտվում են Դ. Տէր-Դանիէլեան, Ց. Ստեփանեան, Ա. Առաքելեան և Գ. Կոստանեան։

Բագւի կողմնակիցները մատնանշում են մեր հասարակական զարգացման մի ցաւոտ կողմը, երբ հայ մտաւոր սերնդի դաստիարակութիւնը ընդունել է երկճղի բնոյթ. հայ աշակերտութեան մի մասը սովորում է պետական դպրոցներում և անծանօթ մնում հայրենի կեանքը յուզող հարցերին և ապրումներին. այդ մասին չէ պատուաստվում հայրենի ժողովրդի հետ լինելու բնազդը և դա խոչընդոտ է հանդիսանում մեր հասարակական բնականոն զարգացման. հայ աշակերտութեան միւս մասը դաստիարակվում է մայրենի դպրոցում և նրա պակասաւոր կողմերի շնորհիւ՝ զուրկ մնում լայն հասարակական կեանքում դեր խաղալու կարողութիւնից։ Արդ՝ որպէս զի վերացվի մատնանշած թերութիւնը, անհրաժեշտ է ի միջի այլոց, որ հայ միջնակարգ դպրոցը հաստատվի այնպիսի վայրում, ուր դարբնվում է մեր հասարակակարգի կուլտուրան և ուր թէ հասարակական միջավայրը և թէ դպրոցի բարձր բովանդակութիւնը կարող կը լինեն պատրաստել ուշիմ ու բանիմաց սերունդ։

Գալով նիւթականին՝ ասում են, որ առայժմ ամեն բան կախված է մեր ինքնագործունէութիւնից, իսկ դրա թափը համեմատաբար աւելի շատ է զգալի Բագւում։ Կան այնտեղ նաև մի քանի աղբիւրներ (օրինակ՝ Ռ. Պօլօվի կտակած գումարը, հնագոյն գերեզմանատունը, արդէն քաղաքացիութիւն ստացած ծխական տուրքը և այլն), որոնք իրաւունք են տալիս ասելու, որ դպրանոցի համար կը լինեն շօշափելի միջոցներ։ Հարկաւ, Բագւի քաղաքային ինքնավարութիւնը չի զլանայ ձրիաբար հողաբաժին յատկացնել մի կրթական հաստատութեան համար, իսկ Բագւի հողաբաժնի արժէքը այն չէ, ինչ գոյութիւն ունի Շամախում։

Բ Ա Ն Ա Ս Ի Ր Ա Կ Ա Ն

ՅՈՒՆԱՆԵՆՑ ԿՈՄԻԿԸ

Թիւրք չէթաները կոյր Թէֆֆուգ-չավուշի հետ Արդանուշ մտնելուց տասն օր յետոյ, Արդանուշում Զավուշենց Պօտոյի տանը մեծ ճաշկերոյթ կար։ Ճաշը, սեղանը, սպասը, հացը, կերակուրը, գինին ու օղին Պօտոյինն էր, բայց զուարճացողները Թիւրքերն էին։ Այդտեղ էր բանակի քննիչ և օրէնքների գործադրութեան հսկիչ Շիւքրի բէյը, տէլէֆօնի կառավարիչ քիւրդ Ադիլ բէյը իր վիթխարի մարմնով, Արդուինից եկած չէթաների հրամանատար սինկօթցի Ահմէդ-աղան և ուրիշները, թւով 13 հոգի։ Ճաշի խոնչան դրված էր սրահի մէջտեղը կէս արշին բարձրութեամբ, և սեղանակիցները մետաքսի բարձերի վրա նստած բոլորված էին խոնչայի շուրջը։ 20-ի չափ սպասաւոր չէթաներ կանգնած էին Զավուշենց դռանը, բակում և նրբանցքներում, որոնց գլխաւորները սեղանի սրահում յատկայս սպասում էին իրանց մեծաւորների հրամաններին։

Զավուշենց Փառլաղը 24 տեսակ կերակուր էր եփել՝ հաւերէն, ձկներէն, կթարի, գառան մսերով, ձուով, բրնձով, մրգով, մի խօսքով ամեն ինչ սեղանի վրա գտնվում էր։ Արդար իւղը չէր խնայել Փառլաղը, Ջրի պէս բանեցրել էր, մեղրն ու շաքարը լոռով լցրել էր, որ քաղցրացնի դժոխային թիւրքերի աչքերն ու սրտերը իր գաւակների վրա և չը թողնէ, որ չար աչքով, չար հոգով նայեն իր որբերին ու թոռներին վրա և կամ նրանց վնասեն։ Դողում էին մարդ ու կին Զավուշեանները իրանց որդիների ու հարսների հետ, որ չը լինի թէ Թիւրքերը դժգոհանան և իրանց վնասեն։ Այս պատճառով մառանն ու սառցարանը դատարկել, ամեն ինչ առատութեամբ պատրաստել, առաջ էին բերել։ Նրանք գիտէին, որ բացի բէյերն ու փաշաները՝ չավուշներն ու չէթաներն էլ պիտի կերակրվէին իրանց սեղանից։

Ինչպէս առատ էր կերակուրը, այնպէս էլ բազմապիսի էին գինիները, օղիները, կօնեակները, որոնք մեծամեծ շիշերով դարսված էին սեղանի վրա։ Գորդայի վարդագոյն գինին աչք էր պարուրում, ոսկեգոյն կօնեակը սիրտ էր վառում։ Գինեմոլ թիւրքերը քաղցած գայլերի նման վրա թափված լափում էին։ Շիւքրի-բէյն ու Ադիլ-բէյը իրար հետ մրցում էին, գինին ու կօնեակը իրար խառնում էին և այնպէս խմում։

Բայց Գորդայի գինին, մանաւանդ Մետաքսայի կօնեակը թթու թան չէ. երկուսն էլ այնպէս գինովցան, որ հրամայեցին նուագածու-աշուղներ կանչել, որ իրանց զուարճացնեն։ Ահմէդ աղան թէև խմում էր, բայց նա չափը գիտէր, չը գինովցաւ։ Արևը մայր մտնելիս սեղան էին նստել. վերջալոյսից 4 ժամ անցած չէթաները գնացին ու Յունանենց Կոմիտասին և Յովսէփին բերին, որպէս զի նուագեն ու երգեն։

Նուագածուները թէև ակամայ, բայց սարսափից ստիպված էին եկել, անճարացած նուագում ու երգում էին մեծ ոգևորութեամբ։ Աշուղը պատերազմ չէ երգում, աշուղին (սիրահարին) խելագարում է սէրը. այս պատճառով սիրահար Կոմիտասը անվերջ սէր երգեց։ Քանի-քանի անգամ Ահմէդ-աղան հրամայեց, որ զինուորական երգեր երգեն, օսմանեան հիմնը, Համիդիէ մարշը, Ջէզայիր նուագեն, բայց Կոմիկը մինչև վերջը յամառեց և չը նուագեց։

— Ես այդ երգերը չը գիտեմ,—պատասխանեց մինչև վերջը։

Ահմէդ-աղան պահանջեց, որ հայկական զինուորական մարշեր նուագեն, բայց Կոմիկը սիրոյ աշխարհից դուրս չեկաւ. նա նուագեց ու երգեց միայն սէրը։ Իսկ Շիւքրի-բէյի և Ադիլ-բէյի տափանքը սաստկացաւ սիրոյ երգերի ազդեցութեան տակ. նրանք չէթաներին հրամայում էին, որ գնան հայերի տներից գեղանի կոյսեր ու հարսներ քաշեն ու բերեն։

Ահմէդ-աղան, որ մինչև վերջը չարբեց, չը թողեց, որ չէթաները Շիւքրի և Ադիլ բէյերի առաջարկները կատարեն։ Մանաւանդ որ Շարան էֆէնդին մինչև վերջը ընդդիմացաւ ընկերակիցներին և չը թողեց, որ նրանք իրանց գազանային կրքերը յագեցնեն։ Ահմէդ-աղան անվերջ պահանջում էր, որ Կոմիտասը հայկական մարշեր երգէ, իսկ նուագածուները մինչև վերջը խոյս էին տալիս, չէին ուզում իրանց դէմ կատաղեցնել թիւրքերին։

— Ջէզայիր մարշը եթէ չը գիտես,—ասաց վրդովված Ահմէդ-աղան,—«Մեր հայրենիքն» էլ չը գիտե՞ս։ Գաւառապետ Յարութիւնովի տանը իմ ներկայութեամբ չը նուագեցի՞ր։

— Այդ ես չէի,—ասաց Կոմիտասը.—ես բացի սիրոյ երգերից ուրիշ եղանակներ չեմ սովորած։

— Այն ինչ երգ էր, որ դու մի անգամ նուագեցիր Սարուխանենց հարսանիքին. «Զար սուլթանի ոսկի թախտը փշրեցաւ». միթէ այդ երգն էլ մոռացար։

— Ես այդպիսի երգ ոչ լսել եմ, ոչ էլ գիտեմ։

— «Զար սուլթանի» երգը պիտի կերգես,—ասաց Շիւքրի-բէյը, ոտքի կանգնելով և գլոր-գլոր Կոմիտասի կողմը գնալով։ —Ես գիտեմ, այդ երգը կարմիր Համիդի համար են կազմել, որին մենք՝ սահմանադրականներս գահից իջեցրինք։ Ես ուրախ եմ, որ հայերը մեզ հետ համերաշխ են և հայհոյում են սահմանադրութեան թշնամի ոճրագործ Համիդին։

—Այո, այո, «Զար սուլթանի» երգն ենք պահանջում,—գոռացին ամեն կողմից։

Շիւքրի-բէյը գնաց կանգնեց նուագածուների գլխին կրկնելով.

— Ես չը գիտեմ,— ասաց Կոմիտասը,— չեմ սովորած, չեմ լսած...

— Ես պահանջում եմ,— ասաց երերալով Շիւքրի-բէյը,— սազ, մի վախենայ։ Երդվում եմ կնոջս թալաքով, որ քեզ վնաս չի հասնի այդ երգիդ համար։

Յովսէփը մի կերպ դուրս սողաց սրահից, իսկ Ահմէդ-աղան, Ադիլ-բէյը մօտեցան Կոմիկին և ստիպեցին, որ անպատճառ նուագէ «Զար սուլթանի» երգը։

Էլ ճար չը կար, արդէն համբերութեան բաժակը լցվել էր։ Այդ զօրականները ոչ միայն նախատել էին հայի տունը, նրա սրբազան օջախը, կրօնը, սրբութիւնները, ազգն ու անցեալը, այլ նրանք այդ սեղանի վրայից հրամաններ էին արձակել գնալ, քաշել ու բերել անմեղ աղջիկներին։ Թէև Ահմէդ-աղան ու Շարան էֆէնդին արգելել էին, բայց այդ հրամանները լսող չէթաները ինչ աղիողորմ լաց ու սուգ էին սփռել ամբողջ աւանում, այդ զգում էր Կոմիկը և կրակն ընկած սրտի խորքում՝ այրվել էր ու խանձվել։

Կոմիկը զարկեց սազի թելերին, լարեց թելերն ու բորբոքված սրտով սկսեց երգել։

Այդ ժամանակ՝ արբած Շիւքրի-բէյը կիսով չափ սթափվեց և իր մօտ կանչելով Շարան էֆէնդիին՝ ստիպեց, որ բառացի կերպով թարգմանի երգը, երբ ասաց աշուղը՝

«Զար սուլթանի ոսկի թախտը փշրեցաւ,
«Հազար ազգաց ազատութիւն ծագեցաւ»։

Ապա Կոմիկը երգեց «Արիք եղբարք» և «Բաւ է եղբարք» երգերը, որոնցից յետոյ անընդհատ շարունակեց ինչ որ գիտէր։ Շիւքրի-բէյը բոլորովին սթափվեց։ Արդէն արևմտից 7 ժամ անց էր, երբ արբածները գլորվեցին քնեցին, իսկ Շիւքրի-բէյը ներս կանչեց իր հաւատարիմ ճանբերին և ասաց ականջներում.

— Սրան կը տանէք ժողովրդից հեռու և կանհետացնէք։ Քիթն ու ականջը վաղը առաւօտ պիտի ինձ յանձնէք դիւանխանէում։

Եւ ճանբերը Կոմիկին տարան դէպի աթակները, ճանապարհին անվերջ տանջելով փող էին պահանջում Կոմիկից, նրան ազատելու համար։ Կոմիկը այս ու այն գիւղը մտաւ, որպէսզի առնելիք հաւաքէ և գահիններին վճարելով ազատէ։ Բայց պուր նա չը գիտէր, թէ ինչ էր վճռված իր համար։

Լուսաբացին, երբ արևը շողշողաց Խարաուլի բարձունքից, դահիճները Կոմիկին հասցրին Արազների գագաթին, ուր գնդակի հարուածով սպանելուց յետոյ՝ հագուստը կողոպտեցին և դիակը գլորեցին Ղարանլուխ-դէրէ (խաւարի անդունդը), որտեղից այդ դիակը դուրս բերին միայն չորս ամիս յետոյ, մարտի 20-ին, տարան Արդանուշ և թաղեցին հայրենիքի համար մեռածների շարքին։

Աւրպետ

Բագուի դէմ առարկում է Պ. Զուբարեանը, այժմ հրապարակ գալով բարոյախօսի դերում և մութ ներկեր ծեփելով այդ քաղաքի դէմքին։ Այս ընդդիմախօսի բարոյականութեան մասին արած շաղակրատութիւնը արժանանում է Գ. Կոստանեանի կշտամբանքին։

Վերջին հռետորի խօսքով վերջանում է դպրանոցի ուր բանալու խնդրի քննութիւնը։ Ժողովը անցնում է Թեմի կենտրոնի փոխադրութեան հարցին։ Այս հարցը շատ ժամանակ չէ խլում։ Արտայայտվում են Ց. Ստեփանեան և Ս. Ցակոբեան, որոնք արտածում են այն միտքը, թէ դպրանոցի բանալուն իրանք մօտենում են անկախ Թեմի կենտրոնի փոխադրութեան խնդրից և որ հարցը բաւականաչափ չէ ուսումնասիրված։

Օրակարգի խնդիրների քննութիւնը վերջանում է։ Ժողովը անցնում է որոշումներ հանելու աշխատանքին։ Ձևակերպվում են այն հիմնական հարցերը, որոնց նկատամամբ պէտք էր որոշել ժողովի ցանկութիւններն ու խորհուրդները։ Հարցերը ձևակերպվում են հետևեալ կարգով.

1) Ո՞ւր բանալ թեմական դպրոցը.

2) Ի՞նչ ընթացք տալ Շամախում եղած աշխատանքներին.

3) Ինչպէս վարվել Թեմի փոխադրութեան հարցում։

Առաջին կէտի նկատամամբ թեմական ժողովը գաղտնի քուէարկութեամբ որոշում է՝ ցանկալի է թեմական դպրոցը բանալ Բագւում։ Բագուն ստանում է 9 ձայն, Շամախին 1 ձ.

Երկրորդ կէտի նկատամամբ բաց քուէարկութեամբ որոշվում է ընդարձակել Շամախու ծխական դպրոցը, դարձնելով նրան 4-դասարանեան (7 բաժանմունքից բաղկացած) կրթական հաստատութիւն։ Շինել այդ դպրոցի համար քաղաքի յատկացրած կտորի վրա դպրոցական շէնք, գործադրելով այդ նպատակով եղած միջոցները (Միրզաբէկեանի գումարը և այլն)։ Մինչև թեմական դպրոցի բացումը՝ Շամախու դպրոցին յատկացնել թեմական միջոցների կրթական բաժինը, այսինքն այն դրամները, որոնք գանձվում են յանուն թեմական դպրոցի։ Այս որոշման ձայն են տալիս 9 պատգամաւոր, իսկ մէկը ձեռնպահ է մնում։ Երրորդ կէտի նկատամամբ որոշվում է գումարել նոր թեմական ժողով, երբ խնդիրը բաւականաչափ քննված և լուսաբանված կը լինի ծխական ժողովներում։ Այս որոշումը ստանում է 9 ձ., մէկը մնում է ձեռնպահ։ Թեմակալ Կարապետ եպ. յայտարարում է ժողովի գրագումնքները վերջացած, շնորհակալութիւն է յայտնում պատգամաւորներին նրանց վարած աշխատանքի համար, յիշում է ժողովում տեղի ունեցած ցաւալի անհամերաշխութեան մասին, բացատրելով 6 հեռացած պատգամաւորների վարմունքը՝ որպէս արդիւնք առանձին սիրոյ դէպի հայ դպրոցը։

Գ. Կոստանեանը թեմական ժողովի անունից շնորհակալութիւն է յայտնում առաջնորդին նրա սիրալիրութեան և անաչառութեան համար։

Ժողովը փակվում է ժամը 3-ին, կէսօրից յետոյ։

Երեկոյեան ժամը 9-ին պատգամաւորները նորից հաւաքվում են առաջնորդարան, կարդում և վաւերացնում արձանագրութիւնները։

—

Շամախու թեմական ժողովը տալով այդ քաղաքին բարձր տիպի մի ծխական դպրոց՝ Բագուին յատկացրեց թեմական դպրոց ունենալու բաղդը։ Պատգամաւորները խղճի մտօք կատարեցին իրանց վրա վերցրած պարտականութիւնները, անկախ՝ տեղի ունեցած պառակտումից։ Պէտք է յուսալ, որ թեմական ժողովի որոշումները իրագործում կը ստանան կեանքի մէջ։ Ոչինչ չի կարող խանգարել, եթէ մենք ճիգ ու ջանք չը խնայենք պայծառ պահելու մեր հաստատութիւնները։ Արդ՝ եռանդ և անձնուիրութիւն ցանկանք մեր ժողովրդին։

Մի երկու խօսք ևս։ Թեմական ժողովի գրագումնքները փակելուց յետոյ՝ պատգամաւորներս տեղական մի քանի ինտելիգենտների հետ այցելեցինք Մարաղաս գիւղը և Սաղիանի վանքը։ Երկու վայրում էլ մեզ ընդունեցին սիրալիր հիւրասիրութեամբ։

Մարաղասայում եղբ. Աղբեանների տանը սուրճի սեղան բացին մեզ համար։ Այցելեցինք ընդարձակ, բայց անյարմար ծխական դպրոցի շէնքը, գիւղական սպառողական խանութը և թեթև ծանօթութիւն կազմեցինք այդ խոշոր գինեգործ գիւղի մասին։

Սաղիանի վանքում վայելեցինք վանական լայն հիւրասիրութիւն։ Կարապետ եպ. առանձին ուշադրութիւն է դարձրել այդ վանքի տնտեսութեան վրա։ Նրա ձգտումն է վանքի այգին և բանջարանոցը օրինակելի դարձնել շրջակայ գիւղացիութեան համար։ Այս տարի նոր այգի է տնկվել, իսկ հինը խնամքով մշակվում է։ Վանքը, Կարապետ եպիսկ. ասելով, պակաս կողմեր շատ ունի և կարօտ է դրսի օգնութեան։ Մեր հիւրընկալ տէր-Մակարն էլ գտաւ, որ մի պակաս էլ մենք, Բագուի պատգամաւորներս, պիտի լրացնենք. դա գուցանի պակասն էր։ Սիրով խոստացանք կատարել տէր-հօր խնդիրքը։

Սաղիանից դուրս ելանք յունիսի 10-ին իրիկնադէմին և ճանապարհվեցինք Բագու։

Բագու. Դ. Տէր-Դանիէլեան

ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԳԱՒԱՌԻՑ

—

Կեանքը Արդուինում

Արդուին, 13 յունիսի

Որպիսի՜ մեծ փոփոխութիւն 2 ամսվայ ընթացքում. առաջին անգամ գնացի Արդուինի վերագրաւումից 3 օր առաջ։

Տպաւորութիւնը շատ վատ էր, աւերակների մի կոյտ էր, մանաւանդ կամուրջի մօտակայքը. հրդեհը լափել էր ամեն ինչ, իսկ ժողովրդին տիրել յուսահատութիւն։

Ճիշդ 2 ամիս յետոյ գնացի երկրորդ անգամ։ Պատկերը տարբեր է և նորմալ կեանքը սկսել է. տները կարգի են գալիս, պարտէզներին սկսել են հոգ տանել, կամուրջից վերև ճանապարհը շատ արագ է շինվում, արդէն մինչև քաղաքը պատրաստ է։ Եթէ մի պակասութիւն կայ, դա էլ մարդկանց պակասութիւնն է. որքան շուտ վերադառնան փախածները, այնքան լաւ։

Կ. Հ. Բ. Ընկ. ճիւղը ցոյց է տալիս գործունէութեան նշաններ։ Տայեցի

—

Եղանակները Շուշում

Շուշի, 12 յունիսի

Բնութիւնը իր ծանր արհաւիրքներով չի ուզում Ղարաբաղին անդորրութիւն պարգևել։ Նա հանդէս է եկել խիստ փոթորիկներով, հեղեղներով, կարկտով, մշուշով ու ամպերով։ Ապրիլ, մայիս և յունիս ամիսներն անցնում են մառախլապատ, հեղեղներով, կարկտով ու փոթորիկներով։ Ցանքսերի մի մասը Վարանդայում կարկտահար էր եղած, Խաչէնի մի մասն էլ կարկտահար եղաւ. Կարկաժան, Փահլուլ, Խանքենդի և Ղայբալի գիւղերի արտերի մի մասը կարկտահարվեց և հեղեղը քշեց տարաւ։ Գետերը իրանց հուններից դուրս են եկել և պատճառել մարդկային զոհեր։ Այս՝ մի կողմից։ Երկրորդ կողմից խոտը պէտք է հարել, գարին հնձել, թութը թափել, բայց եղանակը ոչ օքի միջոց չի տալիս։ Եթէ ցերեկը անձրև չի գալիս, գիշերն է գալիս, և ընդհակառակը, օրը 2—3 անգամ, պարբեբարար, անխափան։

Մեր քաղաքը լուացվել-մաքրվել է, քարերը շողշողում են։ Ունէինք մի քաղաքագլուխ՝ Իվան Անդրէիչ. երբ ժողովուրդը դառնում էր և ասում՝ «Իվան Անդրէիչ, քաղաքը կեղտոտ է, կարող է տարափոխիկ հիւանդութիւն սկսվել», քաղաքագլուխը պատասխանում էր՝ «Սպասեցէք, մայիսին այնպէս լուանալ տամ, որ քէֆներդ գայ»։ Եւ, արդարև, մայիսի հեղեղները լուանում-մաքրում էին քաղաքը և կեղտոտութիւնները դուրս հանում քաղաքից։ Այժմ մեր քաղաքի լուանալու չափն անցկացած է։ Իւրաքանչիւր թաղ ունի մաքրութեան հսկող մարմիններ, բայց սրանք հարկ չեն տեսնում գործունէութեան մէջ մտնել, որովհետև երկինքն այնպէս մաքրել-լուացել է մեր քաղաքը, որ երկար ժամանակ մաքրելու կարիք չի լինի։ Պետ

—

Մի անարժան արարք

Մեղրի, 7 յունիսի

Ներկայ հանուր ծանր ժամանակում, երբ ամեն մի ինտելիգենտ, մանաւանդ մի կողմ դրած, պէտք մտածի հանուրի համար, մեղանում, գաւառում, որոշ մարդիկ դոնոսչիկութեամբ իրանց սար դաւերն են առաջ տանում։ Եւ եթէ դոնոսչիկը լինէր դպրոցի երես չը տեսած, ինքնուս, կիսատ-պռատ մէկը և նրա արածը պատահական, մասամբ կարելի էր հաշտվել և լռութեամբ անցնել։ Բայց երբ այդ ազնիւ արարքի տէր ներկայանում է մի ինտելիգենտ, ահա այդտեղ է մարդ սաստիկ ճնշվում հոգեպէս։

Մեր խօսքը այս անգամ Մեղրիի հարևան Ջագարակ փոքրիկ գիւղի ծխատէր Աբրահամ ք. Տէր-Սարգսեանի որդի Մարտիրոսի մասին է։

Հասարակութեան ոչխարների փոքրիկ հօտի մի քանի ոչխարները վնասում են Տէր-Սարգսեանցների ցորենատի կանաչին։ Քահանայի որդի Գ-ը՝ վրա հասնելով խփում մի ոչխար է սպանում և մնացեալը բերում անում իրանց գոմը փակում։

Տանուտէրի օգնականը, ոմն Ս-ի հետ, գնում խնդրում է ոչխարները բաց թողնել, խոստանալով բարեխղճաբար վնասը բաւարարել։ Քահանայի որդիքը, Մարտիրոս և իր եղբայրը, ընդդիմանալով, գործը հասցնում են տուր ու դմփոցի։ Ս-ն, Մարտիրոսի բկից բռնած հաշիւ է ուզում մաքրել, բայց վերջինիս եղբայրը խփում պատռում է Ս-ի գլուխը։ Մարդիկ են միջամտում հաշտութիւն կայացնելու, բայց Տէր-Սարգսեանները խօյս են տալիս։ Օգնականը այդ պատահածի մասին մի գրութիւնով յայտնում է գաւառապետին։ Մի օր պրիստաւը, գաւառապետի որոշումով, 25 րուբլի տուգանք է առնում Տէր-Սարգսեաններից՝ օգնականին խփելուն և դիմադրելուն համար։

Անցնում են օրեր։ Եւ ահա մի չարաբաստիկ օր, ապրիլ ամսում, գիւղական աշխատանքի եռուն օրերում, 100 վերստ հեռաւորութեան վրա, օգնականով 15 հոգի, անմիջապէս կանչվում են գաւառապետի մօտ։ Ժամանակին 15 հոգին էլ ներկայանում են։

Բանից պարզվում է, որ Մարտիրոսը նահանգապետին յայտնել է, թէ, օգնականով հինգ հոգի, Երևանից զէնքեր են բերել տալիս և այժմ ու ծեծելով ծախում գիւղացիներին։ Ու իր այդ մտացածին զրպարտութիւնը հաստատելու համար, մնացած 10 հոգուն վկայ է առաջարկում, առաջին նուագ հինգ հոգուն, հակառակ դէպքում՝ վերջին հինգ հոգուն։ Բացի այդ, նա իր յանդգնութիւնը այն տեղն է հասցնում, որ գրում է, թէ պրիստաւը իրանցից 50 ր. տուգանք է առել։ Գաւառապետը, քննելով և գտնելով գործի ատառը, ազատ է թողնում մեղադրեալներին։

Մենք արձանագրեցինք փաստը, մնացեալը թողնելով հասարակութեան։

Ե. Վարդանեան

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԸ ՄՈՍԿՎԱՅՈՒՄ

VI

Մոսկվա, 8 յունիսի

Պատահմամբ եկեղեցու բակում ծանօթ ընկերիցս իմացայ, որ Մոսկվայում մի խումբ տիկնայք, նախաձեռնութեամբ տիկ. Ի. Ցակոբեանի և աջակցութեամբ դերասանուհի տիկ. Մէլիքեանի, առանց մի օրնէ աղմուկ հանելու սկսել են գործել մեր այսօրվայ փախստականների ծանր վիճակը որոշ չափով թեթևացնելու և կամաւորներին շորեղէնով օգնութիւն հասցնելու համար։

Ակամայից հետաքրքրվեցի դրանց գործելակերպով և մի օր բաղդ ունեցայ տեսնվելու դրանց հետ և տեղեկանալու նրանց գործունէութեան մասին, որի առիթով արժանացել են նոյնիսկ Վեհ. Կաթողիկոսի ուշադրութեանն և օրհնութեան կոնդակին։

Այժմ, երբ նրանք, իրանց աշխատանքները աւարտելուց յետոյ, հաշիւները արդէն կարգի են բերել, ուզում են «Մշակի» միջոցով հասարակութեան հաշիւ տալ իրանց գումարների ել և մուտքի մասին։

Մի խումբ հայ տիկնայք, միմեանց մէջ ժողովարարութիւն բաց անելով դրամական ընդհանուր մուտք են ունեցել՝ 2992 ր. 79 կոպէկ։

Բացի դրամական մուտքից՝ նրանք ստացել են նոյնպէս իրեղէններ, օրինակ՝ չիթ, քաթան, բումազէյ, բրդէ թել, գուլպայ, երես-սրբիչ, զանազան մանրուք՝ թելյասեղ, ծխախոտ և այլն։

Այս բոլոր ստացված իրերին աւելացրել են իրանց հաւաքած գումարով գնվածները։

Գնված և նուէր ստացված քաթանից, չթից և բումազէից այդ խմբի անդամուհիները ձևել են և իրանք էլ կարել զանազան շորեր, շապիկներ, տաք հագուստներ. իսկ նուէր ստացած բրդէ թելից գործել են գլխարկներ և շարֆեր մեր կամաւորների համար։

Ցետոյ այդ բոլորը վերածելով որոշ կոմպլեկտների՝ մի մասը ուղարկել են Էջմիածին օր. Զարգարեանի միջոցով, մի մասն էլ Մոսկվայի հայկ. կոմիտէի միջոցով ուղարկել են Թիֆլիս, իսկ մի մասն էլ դրել են իրա կոմիտէի տրամադրութեան տակ։

Այս բոլոր գնումների և միւս ծախքերի համար՝ հաւաքված գումարից ծախսվել է 2952 ր. 86 կ., ուրեմն մուտքի դիմաց մնում է սու ձեռն դրամ գանձապահուհու մօտ 39 ր. 93 կ.։

Արձանագրելով այս միանգամայն գովելի աշխատանքը, մենք չենք կարող կանգ չառնել այն հանգամանքի վրա, որ սրանց յետագայ օգտակար աշխատանքները, շնորհիւ տեղական հայ կանանց կոմիտէի որոշ գործելակերպի, դադարեցված են։ Մի բան, որ չափազանց զգալի պէտք է լինի մանաւանդ այսօրվայ կրիտիկական րոպէին, երբ Վանի շրջանից ստացվող հեռագիրների համաձայն՝ այնտեղ հաւաքվել են տասնեակ հազարաւոր փախստականներ։

Ես մօտիկ ծանօթ եմ զեմստվային և քաղաքային միութիւնների աշխատանքների հետ և տեսել եմ, թէ որպիսի՜ սրտագին ողջոյններով դիմաւորում են նրանք իւրաքանչիւր կամաւոր աշխատողի և թէ ինչպիսի՜ շնորհակալութեամբ ընդունում են իւրաքանչիւրի լուման, որը մտնում է նրանց ընդհանուր աշխատանքի ցուցակի մէջ։ Այնտեղ նրանք խրախուսված են գործով և բոլորն էլ շնչում ու ապրում են այդ գործի զարգացումով միայն, մինչդեռ մեզանում թագաւորում է բոլորովին այլ տրամադրութիւն, իր վնասակար բոլոր հետևանքներով։

Խոչընդոտը, ասում են, գործի առաջադիմութեան միակ նպաստող պայմանն է. և եթէ սա ճշմարիտ է, այն ժամանակ թող այդ համեստ գործողուհիների եռանդը կրկնապատկվի յանուն այն ընդհանուր գործի, որի համար կոչված ենք մենք բոլորս այս ծանր և տաժանալից օրերին։

Անկեղծ շնորհակալութեան արժանի են տ. Ի. Ցակոբեանի և դերասանուհի տ. Վ. Մելիքեանի հետ գործող այդ մի խումբ համեստ գործիչները, որոնց աշխատանքները հրապարակ հանելու համար, ստիպված եղայ մի շարք հարց ու փորձի դիմել։

Մ. Ազեան

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—

ԹԻՖԼԻՍ

◆ Լրագրական թղթի պակասութեան պատճառով, խմբագրութիւնս հարկադրված է այսօրվանից զգալի չափով նուազեցնել «Մշակի» հատավաճառի քանակը թէ Թիֆլիսում և թէ գաւառներում։

◆ Թիֆլիսում կովկ. կենտրոնական զինւորա-արդիւնաբերական կոմիտէ հիմնելու համար, ինչպէս յայտնի է, յունիսի 28—29-ին գումարվելու է բորսային կոմիտէտների, արդիւնաբերական և առևտրական ֆիրմաների ներկայացուցիչների համագումար. այդ առիթով Ար. Ն. Միլեանի նախագահութեամբ տեղի է ունեցել խորհրդակցութիւն և որոշված է համագումարը բաժանել երեք սեկցիայի՝ քիմիա-տեխնիքական, լեռնային և գիւղատնտեսական-առևտրական։ Ընտրվեցին և նախագահներ այդ սեկցիաների համար. յունիսի 21-ին, ցեր. ժամը 12-ին, լինելու է սեկցիաների ընդհանուր ժողովը։

◆ Քաղաքների 4-րդ համագումարի որոշումները ի կատար ածելու համար որոշվել է որոշումների մի մասը ներկայացնել փոխարքային, իսկ միւսները հաղորդել քաղաքների համառուսական միութեան գլխաւոր լիազօր Մ. Վ. Չելնօկօվին, իշխ. Լվօվին և Պետական Դումայի անդամներին։

◆ Թիֆլիս է եկել անգլիական «Manchester Guardian» թերթի թղթակից M. Philips Price որ յիշեալ թերթի յանձնարարութեամբ մեկնում է Իգդիրի վրայով դէպի Վան։ Ցարգելի թղթակիցը երէկ մտաւ «Մշակի» խմբագրատուն և ունեցաւ մտքերի փոխանակութիւն օրվայ խնդիրների մասին։ Նա բաւական պարզ խօսում է ռուսերէն։ Պարոն Price արդէն շրջել է Հայաստանի զանազան վայրերում երեք տարի առաջ, օրինակ՝ Էրզրումում, Տրապիզոնում, Բայազէտում, եղել է նաև Պարսկաստանում, իսկ երկու տարի առաջ Չէյթունում։ Բացի դրանից՝ պ. Price անցել է Փոքր Ասիայով, եղել է Սիրիայում, Պաղեստինում և այլն։ Թղթակիցը Թիֆլիսից մեկնում է այս օրերս։

◆ Խեղդող գազերի դէմ հնարված երեսկալի պատրաստութիւնը մեծ աջողութեամբ առաջ է գնում. միայն Նաւթլուղի դասաւորող հիւանդանոցի գթութեան քոյրերը և վիրաւորներից ոմանք մի օրվայ մէջ պատրաստել են 2000 երեսկալ։

◆ Էլեկտրաքարշի վագոնների պակասութեան պատճառով՝ պատշաճաւոր թոյլտուութեամբ վիրաւորներին տեղափոխող վագոններից հինգ հատ թողված են հաղորդակցութեան համար, նախապէս խիստ ախտահանութեան ենթարկելով։

◆ Հինգշաբթի գիշերվանից ընդհատ-ընդհատ անձրևներ են գալիս Թիֆլիսում։

◆ Քաղաքային ընտրութիւնների առիթով ընտրողների ցուցակները քննող մասնաժողովը քաղ. վարչութեան անդամ Մ. Աթաբէկեանի նախագահութեամբ սկսել է իր աշխատանքները։

◆ Նահանգապետը 300 ր. տուգանքի է ենթարկել (կամ 2 ամիս բանտ) Գէորգ Օհանեանին՝ օղի վաճառելուն համար։

—

ԿՈՎԿԱՍ

◆ «П. К.»-ի ասելով՝ յօգուտ հայ փախստականների կազմակերպված ժողովարարութիւնը կովկասեան կուրօրտներում յունիսի 7-ին տուեց ընդամենը 1263 ր. 32 կ.։

—

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ

◆ Զինւորական մինիստրութեան նոր կառավարիչը Պետրօգրադում՝ այցելեց Պետական Դումայի նախագահին և ունեցաւ նրա հետ երկար խօսակցութիւն։

◆ Պետական Դումայի նախագահը այցելեց Պետրօգրադում մինիստրների խորհրդի նախագահին և խորհրդակցեց նրա հետ Պետ. Դումայի գումարման ժամանակի հարցի մասին։ Խորհրդակցելուց յետոյ՝ Ռօձեանկօն յայտնել է պատգամաւորներին, որ նրանք կարող են մեկնել Պետրօգրադից յամենայն դէպս մինչև յուլիսի 10-ը։

◆ «В. В.»-ի ասելով, Պետական Դուման գումարվելու է յուլիսի 15-ից ոչ շուտ։

◆ Ներքին գործերի մինիստրի օգնականներից մէկի պաշտօնը տրվելու է Պետական Դումայի աչքի ընկնող անդամներից մէկին։

◆ Մոսկվայում անկարգութիւնների գործի առիթով ձերբակալվել են աւելի քան 300 հոգի։

◆ Լուրերի համաձայն, Մոսկվայի նահանգապետ իշխ. Իւսուպովը ստանում է բարձր պաշտօն։

◆ «Р. В.»-ին հեռագրում են Պետրօգրադից, որ Գօրեմըկինը նշանակվում է Պետական Խորհրդի նախագահ։

◆ «Р. Сл.»-ին հեռագրում են Պետրօգրադից. «Միապետական կազմակերպութիւնների կոնֆերենցիայում քննվեցին Մոսկվայի դէպքերը։ Որոշված է արտաքսել անդամների թւից նրանց, եթէ ապացուցվի, որ նրանք մասնակցել են անկարգութիւններին»։

◆ «Միքայէլ Հրեշտակապետի միութեան» մէջ պառակտում է տեղի ունեցել հրէական հարցի առիթով։ Կազմակերպվում է նոր կուսակցութիւն, «Հայրենական միութիւն», որին անդամ կարող են լինել բոլոր ռուսահպատակները, ի բաց չառեալ նաև հրէաներին։ Հիմնադիրներն են Վօստօրգով քահանան, Նազարեվսկին և Իլօվայսկին։

◆ «Г. М.»-ին հեռագրում են Պետրօգրադից. «Կոմս Կոկօվցէվին առաջարկվեց ֆինանսների մինիստրի պորտֆէյլը։ Այդ բացատրվում է նրանով, որ ամերիկացի դրամատէրերը հրաժարվում են ապառիկ բաց թողնել ապրանքներ ռուս արդիւնաբերողներին»։

ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՎՐԱՑ ԻՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԻՑ

—

◆ Բագուի նաւթարդիւնաբերողների խորհուրդը 5000 րուբլի դնելով Վրաց Բարեգործական Ընկերութեան տրամադրութեան տակ՝ խնդրել է նրան կազմակերպել բժշկա-սանիտարական խումբ և ուղարկել Աջարա 6 ամիս ժամանակով։ Բարեգ. Ընկ. խորհուրդը իր հերթին դիմել է քաղաքների միութեան Թիֆլիսի լազարէթների ինսպեկտոր բժ. Միքելաձէին և խնդրել շուտով կազմակերպել այդ խումբը։

◆ Տպագրութեան է յանձնված պատմագէտ Մօսէ Ջանաշվիլիի կազմած «Վրացի գրողներ» գիրքը, որ ամփոփում է իր մէջ IV—XII դարերի գրողների երկերը։ Գրքի մէջ մտնում են՝ պատմագրական տեսութիւն, վրաց այբուբենի պատմութիւն, գրող-թարգմանիչների և կուլտուրական զանազան կենտրոնների մասին տեղեկութիւններ։

◆ Շորապանի գաւառի Բէժաթուբանի հասարակութեանը պատկանող մի շարք գիւղեր յունիսի 3—6-ը տեղացող անձրևներից խոշոր վնասներ են կրել։ Հողին հաւասարվել են ցորենի, գարու, սիմինդրի բոլոր արտերը, քանդվել են ջրաղացներ, աւերվել ճանապարհներ, կամուրջներ և այլն։ Վնասը «Սախ. Փ.» ասելով 21 հազար րուբլուց անցնում է։

ՄԱՄՈՒԼ

Նախանցեալ հեռագիրներից ընթերցողները տեղեկացան, որ երկրի ձայնը լսելու համար մինչև օգոստոս գումարվելու է Պետական Դուման. այդ առիթով «Рѣчь»-ը խօսելով Պետ. Դումայի կատարելիք աշխատանքների մասին և յիշեցնելով, որ նա պէտք է պասէ մասնաժողովների կատարած աշխատանքները, հաստատելով կամ չը հաստատելով նրանց՝ գրում է.

Բացի մասնաժողովների աշխատանքից՝ վերջերս հաւաքվել են շատ նիւթեր, որոնց մասին կառավարութիւնը հաղորդելու է ժողովրդական ներկայացուցիչներին, իսկ ժողովրդական ներկայացուցիչները՝ կառավարութեան։ Կասկած չէ կարող լինել, որ այդ նիւթի առաջին տեսակը շատ դէպքերում կարող է լինել գաղտնի և չէ կարող յայտնագործվել։

Եւ ապա թերթը խօսում է Պետ. Դումայի դռնփակ և դռնբաց նիստերի մասին և այն կարծիքն է յայտնում, որ ինչպէս անհրաժեշտ են դռնփակ նիստերը, նոյնպէս կարևոր են և դռնբաց՝ հրապարակային նիստերը։

Իսկ «День»-ը նոյն խնդրի շուրջը գրում է հետևեալը.

Չը շօշափելով այն հարցերը, թէ ինչ և ինչպէս պէտք է անէ Պետ. Դուման, ժողովուրդը, որ հաւաքումն է կատարել իր բոլոր ուժերի, ցանկանում է ժողովրդական ներկայացուցիչներին ևս տեսնել իրանց տեղը... Պատերազմական հանգամանքները պահանջում են նախ և առաջ գործունէութեան արագութիւն և ներդաշնակութիւն։ Կաւի ահարկու օրերին պարլամենտը չէ կարող լինել միայն զրուցարան. դրանով է բնորոշվելու Դումայի ընդհանուր և մասնակի խնդիրը գալիք օրերում։

*

Այսօր Պետրօգրադում սկսվելու են Լեհաստանի ապագայ կազմակերպման մասին խորհրդակցութիւններ, որոնց մասնակցում են և լեհական ներկայացուցիչները։ Ինչպէս յայտնի է, պատերազմի սկզբի ամսում Գերագոյն Զօրահրամանատար Մեծ Իշխան Նիկոլայ Նիկոլայեվիչը մի կոչ ուղղեց լեհ ժողովրդին, խոստանալով նրան իր ինքնուրոյն զարգացման, լեզուի և դաւանանքի ազատութիւնը։ Այժմ այդ խոստումը կարծես իրագործվում է։ Տեղական «Кав. Сл.», յիշելով Պետրօգրադում տեղի ունենալիք խորհրդակցութեան մասին, գրում է, որ Լեհաստանը չէ մենակ, որ բարենորոգումների պահանջ ունի.

Բացի Լեհաստանից կան և ուրիշ ծայրագաւառներ, որոնք նրանից ոչ պակաս չափով կարիք ունեն պետական կեանքի արմատական բարեփոխութեան։ Կովկասը, Անդրկասպեան երկիրը, հարաւ-արևմտեան գաւառները, Հեռաւոր Արևելքը և ամբողջ Սիբիրը բարենորոգման պահանջ են զգում, ուստի և այդ երկիրների մասին ևս խորհրդակցութիւններ պէտք էր կազմել։ Կասեն, թէ պատերազմի միջոցին ժամանակը չէ այդպիսի զուտ ներքին գործերի մասին հարց բարձրացնելու։ Խոշոր սխալ է. յատկապէս և այժմ է ժամանակը։ Պատերազմը պահանջում է հասարակական ուժերի կենտրոնացումն և հասարակական ձեռներէցութեան լայն ընձեռումը։ Որպէսզի այդ ձեռներէցութիւնը ընձեռվի, և որպէսզի թշնամին հաշիւ ունենայ կազմակերպված ժողովրդի հետ, անհրաժեշտ է մի կողմից ոչնչացնել մի շարք հնացած և անպէտքացած ուղիներ, որոնք ձգված են մեր ծայրագաւառներում, և միւս կողմից՝ տալ նրան զեմստվային ինքնավարութիւն, որ Ռուսաստանում պատերազմի ժամանակ խաղացել է մեծ դեր։

Եւ թերթը գտնում է, որ ժամանակն է Կովկասի մասին ևս մտածելու։

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Էջմիածին, 4 յունիսի

Նորին Վեհափառութեան հայրապետական օրհնառաք կոնդակի և մարտ 1—3 կայացած համագումարի որոշման հիման վրա Էջմիածնի Եղբայրական Օգնութեան Գլխաւոր Կարգադիր Ցանձնաժողովը կամենալով աւելի սերտ կապ հաստատել իր և գաղթական-փախստականների օգնութեան գործով զբաղվող միւս յանձնաժողովների ու կազմակերպութիւնների միջև և՝ ամենագլխաւոր-

ըլ՝ իրագործած տեսնել բոլոր մարմինների գործունէութիւնն աւելի նպատակայարմար, արդիւնաւէտ և իրար չը հակասող հիմքերի վրա դնելու ընդհանուր ցանկութիւնը, որոնց Յանձնաժողովիս գործունէութեան մասին պարբերաբար համառօտ տեղեկութիւններ տալ և խնդրել գաղթականական մարմիններին իրանց հերթին նոյնպէս տեղեկագիր ուղարկել Էջմիածնի Եղբ. Օգնութեան Գլխաւոր Կարգադիր Յանձնաժողովին թէ իրանց գործունէութեան և թէ անելիք օգնութեան մասին՝ Վեհափառ Հայրապետին զեկուցանելու և ցանկալի միութիւն ու համերաշխ գործունէութիւն առեղծելու համար։

Էջմիածնի Եղբայրական Օգնութեան գլխաւոր Կարգադիր Յանձնաժողովն իր նոր կազմով առաջին նիստը կայացրել է ապրիլի 26-ին Վեհափառ Հայրապետի կարգադրութեամբ։

Այժմ Էջմիածնի Եղբ. Օգն. Գլխ. Կարգ. Յանձնաժողովիս կազմը բաղկացած է հետեւեալ ներկայացուցիչներից. Էջմիածնի Յանձնաժողովից Բագրատ եպիսկոպոս, Մատթէոս եպիսկոպոս, Գարեգին վարդապետ և Բաբգէն վարդապետ, Երևանի Յանձնաժողովից՝ Խորէն եպիսկոպոս, պ.պ. Վասիլ Եղիազարեան, Գրիգոր Տէր-Խաչատրեան և Արշակ Ջիլինկարեան, Թիֆլիսի հինգ կազմակերպութիւններից և ընկերութիւններից՝ պ.պ. Յովհաննէս Սաղաթէլեան և Պօղոս Կանդուրալեան, Բագուի կազմակերպութիւններից՝ պ. Գ. Պապեան, Նոր-Նախիջեանի Յանձնաժողովից՝ դոկտոր Սալթիկեան, Պետրոգրադի Յանձնաժողովից՝ Գէորգ Ամիրեան։ Ժողովներին բացի ներկայացուցիչներից մասնակցել են ձայնի իրաւունքով զանազան Յանձնաժողովների այն անդամները, որոնք ժողովի ժամանակ ներկայ են եղել Էջմիածնում։ Այսպէս, առաջին նիստին մասնակցել են գիւղատնտես Արշակ Թադէոսեան՝ լիազոր փախստական հայերի տնտեսութիւնը վերանորոգող Թիֆլիսի Կոմիտէտի, գիւղատնտես Աշոտ Աթանասեանց՝ լիազոր Հայ Նպաստ. Ընկերութեան. երկրորդ նիստին՝ Նպաստամատոյցի լիազորը. երրորդ նիստին՝ Թիֆլիսի ազգային Բիւրոյի փոխ-նախագահ Յովսէփ Խունունց և Ալէքսանդրօպոլի Եղբայրական Օգնութեան Յանձնաժողովի անդամ Յարութիւն Ջախմախչեան։

Գլխաւոր Յանձնաժողովս զբաղվել է հետեւեալ խնդիրներով (այստեղ թւում ենք միմիայն գլխաւոր և էական նշանակութիւն ունեցող խնդիրները).

1) *Գաղթականների քայքայված տնտեսութիւնը Ալաշկերտի շրջանում վերականգնելու խնդիրը.*—Այս առթիւ հետևեալ նախահաշիւը կազմվեց սկզբնական կարիքներն ու պահանջներն ի նկատի ունենալով.

ա) Գնել երկրում առայժմ 300 զոյգ լծկաններ 30,000 ր.։

բ) Գնել սերմացու ցորեն 7500 ատմար, և գարի 5000 պուդ 30,000 ր.։

գ) Երկրագործական այլ և այլ գործիքներ 21,000 ր.։

դ) Անդատու կայաններ։ Ճանապարհին՝ Իգդիրում, Յովհաննու վանքում և Կարաքիլիսէում հիմնվում են անդատու կայաններ, որպէսզի յանկարծ վերադարձող ընտանիքները հանգստեան տեղ ու սնունդ ունենան 7000 ր.։

ե) Բժշկական օգնութեան, հիւանդանոցի և թռուցիկ բժշկական-սանիտարական խմբի 17,000 ր.։

զ) Մատակարարող պահեստ։ Ի նկատի առնելով, որ երկրում գոյութիւն չունի և ոչ մի կանոնաւոր խանութ մթերքներ ձեռք բերելու մատչելի գներով և ցանկանալով շահագործման առաջն առնել, հիմնվում է մի մատակարարող պահեստ, որը ապագայում կարող է ծառայել որպէս հիմք շրջանի համար կօօպերատիվ-սպառողական խանութի։ Պահեստի համար յատկացվում է շրջանառութեան գումար առ այժմ 5000 ր.։

է) Լիազորներ։ Որպէս զի երկրում Եղբայրական Օգնութեան գործը կանոնաւոր կազմակերպեն և Յանձնաժողովիս որոշումները իրագործեն, որոշված է ուղարկել երկիր լիազորներ իրանց օգնականներով։ 3 լիազորների, 5 օգնականների, 12 ծառայողների և սպասաւորների ռոճիկ, ձիերի, թամբերի գնման, ձիերի կեր և այլ անհրաժեշտ ծախքեր 5 ամսվայ համար 11,000 ր.։

Այսպիսով նախահաշւի ծախքերի ընդհանուր գումարն է 121,000 ր.

Նախահաշիւն առանձին յայտարարութեամբ և արձանագրութեամբ ներկայացվեց Վեհափառ Կաթողիկոսին ի հաստատութիւն։ Վեհափառ Հայրապետը բարեհաճել է հետեւեալ մակագրութիւնն անել յայտարարութեան վրա.

«Հաստատում ենք ի գործադրութիւն Էջմիածնի Եղբայրական Օգնութեան Գլխաւոր Կարգադիր Յանձնաժողովի 1915 թ. ապրիլ 26-ին կայացած առաջին նիստի արձանագրութեան մէջ յիշատակված որոշումները հարիւր-քսան-մի-հազար (121,000) րուբլի նախահաշւին վերաբերեալ։ Միանգամայն վստահ ենք, որ Մեր անմիջական հսկողութեան և հովանաւորութեան ներքոյ գտնվող Գլխ. Կարգադիր Յանձնաժողովը անտեսաբար կը գործադրի նախահաշւով որոշած գումարները Ալաշկերտի փախստական-գաղթականների վերադարձի և նրանց տնտեսութիւնը բարւոքելու համար, ի նկատի ունենալով որ թիւրքահայ, պարսկահայ և ռուսահայ փախստական - գաղթականների թիւը չափազանց շատ է և Թիւրքահայաստանից գաղթականական հոսանքը դեռ կանգ չէ առնում, այլ աւելի և աւելի ծաւալվում է երկրում և կարիքի չափը մեծանում, մինչդեռ մեր ունեցած միջոցները անբաւարար են»։

2) *Գործիքների փոխադրութեան խնդիրը.*—Երկրագործական գործիքներ պատւիրված են Կովկասի զանազան քաղաքներում, որոնց մի մասը գնված է և ուղարկված երկիր, իսկ միւսների համար էլ ըստ հնարաւորութեան պատուէր պիտի տրվի։

3) *Փախստականների երկիր վերադառնալու եւ այլ խնդիրներ.*—Որոշ տեղերի փախստականներին երկիր վերադարձնելու արգելքները վերացնելու համար, կամ վերջին կոտորածից ազատված փախստականներին, որոնք ապաստանել են երկրի (Նոր նուաճված շրջանի) զանազան վայրերում, հովանաւորութիւն ցոյց տալու և այլ խնդիրների համար դիմումներ են արված պատշաճաւոր իշխանութեան՝ փոխարքային և IV զօրաբանակի հրամանատարին։ Դիմումների առիթով ստացված է բաւարար պատասխան և իշխանութեան կողմից համապատասխան կարգադրութիւններ են արված։

4) *Ալաշկերտի եւ այլ շրջանները ներկայացուցիչ ուղարկելու խնդիրը.*—Վեհափառ Կաթողիկոսը դիմել է փոխարքային թոյլատրելու հոգևոր-վարչական գործերի համար հոգևորական ուղարկելու Կարաքիլիսէի, Ալաշկերտի և Մանազկերտի շրջանները։

Նոյն նպատակով արդէն ուղարկվեց Վանի շրջանը Սահակ արքեպիսկոպոս Այվատեանը։ Բոլոր շրջաններում կազմակերպվում են անհրաժեշտ մարմիններ։

5) *Վանի եւ Մանազկերտի շրջանին նպաստելու խնդիրը.*—Ի նկատի առնելով հայ ժողովրդի՝ երկրում կրած նոր հալածանքները, որոնց շնորհիւ կարիքն անչափ ծաւալվել է, Յանձնաժողովս որոշել է ըստ կարելոյն մեղմացնել դժբաղդացած հայ ժողովրդի սոսկալի վիճակը Թիւրքաց Հայաստանում, յատկացնելով Վանի շրջանում պատսպարվածներին միանուագ 30,000 ր., իսկ Մանազկերտին՝ 10,000 ր., թողնելով հիմնաւոր օգնութիւնը մօտ ապագային, երբ կարիքի չափը պարզված կը լինի և կը ստացվեն պահանջված վիճակագրական տեղեկութիւնները։ Բացի դրամական օգնութիւնից, Վան և Մանազկերտ Յանձնաժողովս ուղարկում է շորեր, շաքար, թէյ։

6) *Երկրում բժշկական օգնութիւն հասցնելու խնդիրը.*—Յանձնաժողովս արդէն Վան ուղարկեց դեղօրայք և բժշկական խումբ (բժիշկ, ֆէլդշէր և գթութեան քոյր)։ Սակայն բժշկական օգնութեան կարիքը մեծ է Վանի, Մանազկերտի շրջաններում, ուստի՝ Յանձնաժողովս աչքի առաջ ունենալով այս և ղեկավարվելով աշխատանքը բաժանելու տեսակէտով՝ դիմել է մի քանի մարմիններին՝ բժշկական օգնութիւնը հետզհետէ կազմակերպելու և կանոնաւոր հիմքերի վրա դնելու։

7) *Դրամական նպաստներ.* — Վեհափառ Հայրապետի Բարձր Թոյլտուութեամբ մինչև այժմ փախստական-գաղթականաց խնամելու և պահպանելու համար Էջմիածնից տրված են նպաստներ գաղթականաց գումարից.

ա) Երևանի Եղբայրական Օգնութեան Յանձնաժողովին Թիւրքահայ և պարսկահայ գաղթականներին խնամելու և Եղբայրական Օգնութեան Հիւանդանոց պահելու համար	68,000 ր. —
բ) Հին-Նախիջևանի Եղբայրական Օգնութ. Յանձնաժողովին՝ գլխաւորաբար պարսկահայ գաղթականներին խնամելու համար . .	20,000 » —
գ) Ալէքսանդրօպոլի Եղբայրական Օգնութ. Յանձնաժողովին՝ գլխաւորաբար ռուսահայ և թիւրքահայ փախստականներին խնամելու և հիւանդանոց պահելու համար	27,000 » —
դ) Ախալքալաքի Եղբայրական Օգնութեան Յանձնաժողովին՝ գլխաւորաբար ռուսահայ փախստականներին խնամելու	3000 » —
ե) Նոր-Բայազէտի Եղբայրական Օգնութ. Յանձնաժողովին	1000 » —
զ) Իգդիրի Եղբ. Օգն. Յանձնաժողովին . 2450 ր. Իգդիրի Եղբ. Օգն. Յանձնաժ. հիւանդանոցի համար . . . . 1000 ր.	3450 » —
է) Ալաշկերտ-Կարաքիլիսէի գաղթականների համար գեներալ Օ-ի միջոցով . 860 ր. 27 կ. ը) Նոյն տեղեր գաղթականների համար Կարաքիլիսէի կոմենդ. միջոցով . . 525 ր. 31 կ.	1385 » 58 կ.
թ) Վասպուրականի (Վան) Յանձնաժողովին Սահակ արքեպ.-ի միջոցով . . . . 25,000 ր. ժ) Նոյն տեղ Ս. Տրդատեանի ձեռքով 5000 ր.	30,000 » —
ժա) Մանազկերտի փախստական գաղթականների համար փոխադրած ապահով ճանապարհով .	10,000 » —
ժբ) Էջմիածնի Եղբայրական Օգնութ. Յանձնաժողովին՝ գաղթականներին խնամելու և հիւանդանոց պահելու համար	97,314 » 42 կ.
	Գումար 261,150 րուբլի

Վերջացնելով այս համառօտ տեղեկագիրը, Յանձնաժողովս թոյլ է տալիս իրան մեր գաղթական-փախստականների դրութեան բարւոքման մասին հոգացող բոլոր յանձնաժողովների, ընկերութիւնների և կազմակերպութիւնների լուրջ ուշադրութիւնը հրաւիրել ազգիս Վեհափառ Հայրապետի հետեւեալ տողերի վրա. «Թիւրքահայ, պարսկահայ և ռուսահայ փախստական-գաղթականների թիւը չափազանց շատ է և Թիւրքաց Հայաստանից գաղթականական հոսանքը դեռ կանգ չէ առնում, այլ աւելի և աւելի ծաւալվում է երկրում և կարիքի չափը մեծանում, մինչդեռ մեր ունեցած միջոցներն անբաւարար են»։

Յանձնաժողովս ոչ մի ջանք և աշխատանք չը խնայելով մեր ժողովրդի տանջված ու դժբաղդացած մասի ցաւերն ու վէրքերը բուժելու համար, վստահ է ձեր լայն աջակցութեան և սրտացաւ վերաբերմունքին դէպի ազգիս վերին աստիճանի կրիտիքական դրութիւնը։

Յանձնաժողովս կանգնած է այժմ մի շարք ծանր կարիքների, պահանջների և պատասխանատու պարտականութիւնների առաջ, որ հնարաւորութիւն կունենայ ամբողջապէս իրագործելու, երբ բոլոր ազգային մարմինները բուռն եռանդով բարոյապէս և նիւթականապէս կաջակցեն իրան, որպիսի յուսով և հաւատքով լցված է նա։

Նախագահող Յանձնաժողովի՝

Բագրատ եպիսկոպոս

Քարտուղար՝ Գ. Պապեան

ՀԱՅ ԿԵԱՆՔԸ ԱՐՏԱՍԱՀՄ.

ԱՄԵՐԻԿԱՀԱՅ ԿԵԱՆՔԷՆ

(Մեր. Թղթակցից)

Ուստր, 21 մայիս (Ն. տ.)

Քանի մը շաբաթներէ ի վեր է, որ Թիւրքիոյ հայոց անասելի կոտորածներու և սարսափներու լուրեր կը հասնին մեզ աշխարհի ամէն կողմերէն։ Թէ ինչ համեմատութիւններ առած են այս ջարդերն ու սարսափները, չենք գիտեր, որովհետև հոս հասած տեղեկութիւնները չեն մանրամասներ այս կէտը. եղածները հեռագրական հատուկտոր լուրեր են, որոնցմէ ճշգրիտ գաղափար մը կազմել շատ դժուար է։ Ստոյգ է, սակայն, թէ հայութիւնը ճիշդ այս պահուն՝ բնագաւառին մէջ՝ կանցնէ մահաբեր կեանք մը, սև ու դաժան խռովութիւններով ալեցուն։ Այսպէս՝ կարելի է եզրակացնել, երբ ամերիկեան մամուլին մէջ կը կարդանք ազգիս Վեհափառ Հայրապետին՝ Ամերիկայի Նախագահին ըրած դիմումը, յանուն քրիստոնէութեան ու մարդասիրութեան հայկական անեղ կոտորածները դադրեցնելու համար պէտք եղած ձեռնարկներն ընելու խնդրանքով։

Ամերիկեան մամուլը իր առէնին հրատարակեց Վեհ. Հայրապետին կողմէ ամերիկեան կառավարութեան մօտ կատարուած դիմումին մանրամասնութիւնը, ինչպէս նաև այս դիմումին իբրև հետևանք՝ Ամերիկայի արտաքին գործերու մինիստր վ. Ջ. Բրայանի ուղարկած հեռագիրը Կ. Պոլսոյ ամերիկեան դեսպան Մօրկընթօյին, որով հրահանգ կուտար Թիւրք կառավարութեան ուշադրութիւնն հրաւիրելու Հայաստանի խաղաղ բնակչութեան ներկայ անտանելի վիճակին վրայ։

Վեհ. Հայրապետին սոյն պաշտօնական դիմումը հրապարակուելէն անմիջապէս յետոյ՝ Ամերիկայի թեմակալ առաջնորդ Ա. Ծ. Վ. Վեհունին նիստի հրաւիրեց ազգ. կեդր. վարչութիւնը, խորհելու թէ՝ ինչ կարելի էր ընել Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի դիմումին ույժ տալու համար։

Մեր թեմ. առաջնորդը քեռ փետր. ամսուն մէջ դիմում կատարեց Վաշինգտոն, թիւրքահայ ժողովրդեան կեանքի ապահովութեան համար ամերիկեան կառավարութեան բարոյական օգնութիւնը խնդրելով։ Առաջնորդի այդ դիմումին տրված էր նպաստաւոր պատասխան։ Ազգ. կեդր. վարչութիւնը նկատի առնելով այս պատասխանը՝ որոշից պատուիրակութիւն մը ղրկել Վաշինգտոն նախագահ Վիլսոնին յիշատակագիր մը մատուցանելու հայկական կոտորածներու մասին։ Վարչութիւնն իր այդ որոշումը իսկոյն հաղորդեց Ամերիկայի Ազգ. Պաշտպանութեան Յանձնախմբին, քանի որ դիւանագիտական յարաբերութիւններ մշակելու պաշտօնը յանձնուած էր անկէ առաջ այս մարմնոյն։ Ազգ. Պաշտպան. Յանձնախումբը իւրացնելով վարչութեան որոշումը ամսոյս 13-ին ղրկեց մի պատգամաւորութիւն Վաշինգտոն, Թեմակալ առաջնորդին նախագահութեան տակ, որին անդամակցէին ազգ. կեդր. վարչութեան անդամներ Մուշեղ արքեպիսկոպոս Սերոբեան և դոքտ. Փանակ Ադամեան, և Ազգ. Պաշտ. Յանձնախմբի ատենապետ՝ Միհրան Սվազլեան։ Պատգամաւորութիւնը ձեռին ունէր զօրաւոր յանձնարարական Bishop Lawrence-էն, որ մեծ հեղինակութիւն ունի եպիսկոպոսականներուն մէջ և կը ճանչցուի ամենուրեք իբրև ազդեցիկ անձ։

Պատգամաւորութիւնը Վաշինգտոնը կը հասնի ճիշդ այն օր, երբ նախագահ Վիլսոնը «Լուզիտանիայի» ընկղմումին առիթով՝ գերման կառավարութեան ղրկելիք իր նոտան պատրաստելու գործով զբաղած էր։ Ի հարկէ, այսպիսի պարագայի մը տակ նախագահին համար անկարելի էր ընդունիլ հայ պատգամաւորութիւնը, բայց նախագահը իր կողմէն կը յանձնարարէ արտաքին գործերու մինիստր Բրայանին ընդունիլ պատգամաւորութիւնը։

Արտաքին գործերու մինիստրը՝ յանուն նախագահ Վիլսոնին՝ կընդունի պատգամաւորութիւնը, որուն կը յանձնեն նախագահին մատուցանելի յիշատակագիրը։ Մինիստրը խնդրոյն մանրամասնօրէն ծանօթանալէ ետք՝ կը խոստանայ հարկ եղած ձեռնարկներն ընել և հեռագրել Կ. Պոլսոյ ամերիկեան դեսպանին ինչ որ պէտք է։

Պէտք է ըսել, թէ Վեհ. Կաթողիկոսին դիմումը պաշտօնապէս նախագահին ներկայացնողն եղած է Վաշինգտոնի Ռուսիոյ դեսպանը, որ իր կողմէն ալ ամեն ջանք թափած է արդիւնաւոր դարձնելու զայն։

Ամերիկահայ պատգամաւորութիւնը տեսնուած է նաև ռուս դեսպանին հետ և խնդրած, որ իր աջակցութիւնը այսուհետև ևս չզլանայ Թիւրքիոյ տառապող հայութեան կեանքը ոչնչացումէ ազատ կացուցանելու համար ամերիկեան կառավարութեան ընելիք ձեռնարկներուն մէջ։

Մաղաք Գ. Պէրպէրեան

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԿԱՄԻԼ ՊԷԼԼԸՏԱՆԻ ՄԱՀԸ

Ֆրանսիական երկիրը Ժօրէսից յետոյ երկրորդ մեծ դէմքն է, որ կորցրեց վերջերս Կամիլ Պելլըտանի մահով։ Հասարակական այդ մեծ և հեղինակաւոր գործչի մասին «Le Journal» հետեւեալ տեղեկութիւններն է տալիս։

«Կամիլ Պելլըտան, որ Բուշ-դիւ-Ռօնի սենատոր էր, մեռաւ յունիսի 4-ին (ն. տ.), ուրբաթ, եր. ժ. 11-ին, իր աշխատասրահում պարապած միջոցին սրտի կաթուածի ենթակայ լինելով։ Նա ծնվել էր Պարիզում 1864 թ. յունվարի 23-ին։

«Հնագրագէտ (առխիվիստ) և հնախօս (պալէօլոգ), իրաւաբանութեան ազատաւարտ (լիսանսիէ), հրապարակախօս, խմբագրապետ «Justice»-ի, պատգամաւոր ընտրվեց 1881-ին Պարիզի X շրջանակից և Էքսի II բաժանմունքից. և այդ թւականից ի վեր՝ 1885, 89, 93, 98, 912 միշտ վերընտրվեց և 1912 յունվ. 7-ին նշանակվեց սենատոր՝ պ. Վէլդէնի տեղ, որ ներկայացուցիչն է Բուշ-դիւ-Ռօնի. Կոմբի կաբինէտի ծովային մինիստր ընտրվեց 1905 թւին և մի շարք բարեփոխութիւններ անցկացրեց։

«Իր քաղաքականութիւնը միշտ մաքուր արմատական-ընկերավարական էր»։

Իր կուսակցութեան տեսակէտով և իր մասնաւոր հայեցակէտով, նա միշտ պաշտպան էր ինչպէս մասնաւոր, նոյնպէս ընդհանուր ճնշված ժողովուրդների, մանր ազգերի ազատագրութեան ջերմ ախոյեան, և այդպիսով մեծ հայասէրներից մինը։ Պրեսանսէի, Ժօրէսի կորուստներից յետոյ՝ երրորդ մեծ դէմքն է, որ անհետանում է Ֆրանսիայում։

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ ՑԱՒՑՆՈՒՄ Է

ՈՒՍՏՐ, պ. Մ. Գ. Պէրպէրեանին.—Ձեզանից ստացված բոլոր թղթակցութիւնները լոյս են տեսել «Մշակում»։ Ձեր ակնարկած նամակները հաւանօրէն կորել են։

Խմբագիր-հրատարակիչ՝
Հ. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ

Печатать дозволено военной цензурой.

ՏԵՂԵԿԱՏՈՒ

ԱՆԴՐԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ԵՐԿԱԹՈՒՂԻ

(Թիֆլիսի ժամերով)

ԹԻՖԼԻՍԻՑ ՄԵԿՆՈՒՄ Է՝

№ 3	դէպի Բաթում	1 ժ. 45 ր. ցերեկ.
№ 4	» Բագու	7 ժ. 3 ր. երեկ.
№ 6	(արագ) »	12 ժ. 8 ր. ցերեկ.
№ 9	» Բաթում	8 ժ. 53 ր. երեկ.
	» Ջուլֆա	10 ժ. 23 ր. երեկ.
	» Բօրժոմ	3 ժ. 20 ր. ցերեկ.

ԺԱՄԱՆՈՒՄ Է ԹԻՖԼԻՍ՝

№ 3	Բագուից —	12 ժ. 54 ր. ցերեկ.
№ 4	Բաթումից —	5 ժ. 55 ր. երեկ.
№ 5	Բագուից (արագ)	7 ժ. 41 ր. երեկ.
№ 10	Բաթումից —	9 ժ. 51 ր. առաւ.
	Ջուլֆայից —	6 ժ. 53 ր. առաւ.
	Բօրժոմից —	7 ժ. 25 ր. առաւ.

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍՆԱՒՈՐ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ
Բժշկ. Բ. Նաւասարդեանի
Հիմնված 1880 Թ.
(Գուկիա, Վօրոնցովի արձանի հանդէպ)
Ամեն օր, բացի կիրակի օրերից
«606»-ի եւ «914»-ի ներարկում բժշկական խորհրդակցութեամբ՝ առ. 11—12 ժ.

ԱՌԱՒՕՏՆԵՐԸ
Բ. Ա. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆ—11—12 ժ. վիրաբուժութեան վեներական (սիֆիլիս) հիւանդութիւն։
Բ. Գ. ԱՂԱՍԱՐԵԱՆ—9½—2 ժ. ներքին, ջղային և երեխայոց հիւանդութ. և ծաղկահատ.։
Մ. Մ. ԲԵՆԻԱՄՕՎԻՉ—11—12 ժ. ականջի, կոկորդի քթի հիւանդութ.։
Ա. Գ. ԿԱՐԱԳԵՏԵԱՆ—12—1 ժ. երեք. հինգշ. և շաբաթ. երեխայոց ներքին և հիւ. և ծաղկահատ.։
ԿԻՆ-ԲԺԻՇԿ ՏԷՐ-ԴԱՒԹԵԱՆ—12—1 ժ. մանկաբարձութիւն և կանանց հիւ.։
ԻՐԻԿՈՒՆԵՐԸ
Մ. Մ. ԲԵՆԻԱՄՕՎԻՉ—6—7 ժ.
Վճարը 50 կ.։ Չքաւորները ձրի։ Համախորհրդակցութեան (կօնսիլիում) և օպերացիայի համար առանձին։
Հիւանդանոցի վերատեսուչ՝
Բժշկապետ Բ. Նաւասարդեան
1. 0—103

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

«ՄՇԱԿԻ» ՏՊԱՐԱՆՈՒՄ ՏՊԱԳՐՈՒԱԾ Է
Ա. ՔԱՂԱՔԱՐԻ կազմած
ՍԱՍՈՒՆԻ ՔԱՐՏԷԶԸ
[illegible] 5 կոպէկ։ [illegible] 8 կ. [illegible]

ՆԵՐՍԻՍԵԱՆԱՒԱՐՏ
10 ՏԱՐՎԱՅ ՄԻ ՁԱՅՆԱՒՈՐ
ԲԱՀԱՆԱՅ,
որ անցած է Եկմալեանի խմբապետական կուրսերը նոյնպէս, կամենում է անբաւարար արդիւնքի պատճառով տեղափոխվել։ Հասցէն իմանալ «Մշակի» գրասենեակից։
411. 6—3

Ախալքալաքի հայոց ծխ. դպրոցի հոգաբարձութիւնը
հրաւիրում է
ԵՐԿՈՒ ՓՈՐՁՎԱԾ
ՈՒՍՈՒՑԻՉՆԵՐ
հետեւեալ առարկաների համար
ա) Թուաբանութիւն՝ 18 դաս և բնագիտութիւն՝ 6 դաս։ Դասագինը—30 րուբլի։
բ) Երգեցողութիւն՝ 8 դաս, կրօն՝ 8 դաս և խմբապետութիւն։ Ռոճիկ—տարեկան 720 րուբլի։
Դիմել հոգաբարձութեանս մինչև յուլ. 15-ը։
3—2 412. Հոգաբարձութիւն

„ՄՇԱԿԻ" ԽՄԲԱԳՐԱՏԱՆԸ
ՎԱՃԱՌՎՈՒՄ ԵՆ
ՅՕԳՈՒՏ ՀԱՅ ԱՐԿԱԾԵԱԼՆԵՐԻ
հետեւեալ հրատարակութիւնները.
1) «ԳԵՂՈՒՆԻ» պատկերազարդ հանդէսի 1906 թ. համարը, յօգուտ կովկասահայ արկածեալների . 4 ր.
2) «ԳԵՂՈՒՆԻ» պատկերազարդ հանդէսի 1909 թ. համարը, յօգուտ Ադանայի արհաւիրքներին ենթակայ հայերի . . . 4 ր.
3) «ՀԱՅՐ ԿՏՈՐ ՁԷՅԹՈՒՆՑՈՒՆ», յօգուտ Զէյթունի հայ սովեալների 2 ր.
4) «ՏՆԱՅԻՆ ԲԺՇԿԱՐԱՆ», բժշկ. Գ. Բաբեանի I հատոր, Բնախօսութիւն եւ անդամազննութիւն 1 ր.
5) «ՇԷՔՍՊԻՐ ԵՒ ԻՐ «ՀԱՄԼԷՏ» ՈՂԲԵՐԳՈՒԹԵԱՆ ԱՂԲԻՒՐՆ ՈՒ ՔՆՆԱԴԱՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ», Պ. Ադամեանի 1 ր.
6) «ԵՐԿԱՍԻՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԻ ԱՌԱՋԻՆ ԿԱՊՈՒԿԸ», Քամալեանց Ս.-ի . 50 կ.
Յիշեալ գրքերը Թիֆլիսում մեզանից գնողները կարող են իրանց իսկական գներով ձեռք բերել։
Թիֆլիսից դուրս պահանջողների հաշւին է ճանապարհածախսը։
1. 0—10

ՆՈՐԻՆ ԿԱՅՍԵՐԱԿԱՆ ՄԵԾՈՒԹԵԱՆ ԿՈՎԿԱՍԻ ՓՈԽԱՐՔԱՅԻ
ԴԻՒԱՆԱՏԱՆ ՏՊԱՐԱՆԸ
(ԼՈՐԻՍ-ՄԵԼԻՔՕՎՍԿԱՅԱ ՓՈՂՈՑ, ԱՐՔՈՒՆԱԿԱՆ ՏՈՒՆ)
կատարում է ամեն տեսակ տպարանական աշխատանքներ, այն է՝ տպագրում է լրագիրներ եւ ամսագիրներ, գրքեր, բրօշիւրներ, բլանկներ, աֆիշաներ, ծրագիրներ, հարսանեկան հրաւիրատոմսեր, այցեքարտեր եւ այլն.
Ընդունվում են տպագրական պատուէրներ հետեւեալ լեզուներով՝ ռուսերէն, հայերէն, վրացերէն, թուրքերէն, ֆրանսերէն, գերմաներէն, արխաբերէն և լեռնականների բարբառով։ Պատուէրները կատարվում են մաքուր, ճշգրէն և չափաւոր գներով։ Ընդունվում են նաև շտապ կատարվելիք պատուէրներ առանձին պայմաններով։
Պատուիրողների ցանկութեան համաձայն, տպարանը պատուէրները կարող է կազմել տալ, կամ բրօշիւրներ շինել, ու այնու յանձնել:
ԿԱՆ ՄԵԾ ՔԱՆԱԿՈՒԹԵԱՄԲ ԶԱՆԱԶԱՆ ՏԵՍԱԿ ԹՂԹԵՐ ՊՐԷՑՍ-ԿՈՒՐԱՆՏԻ ԳՆԵՐՈՎ:
Տելեֆօն № 67.

Типографія Канцеляріи Намѣстника Его Императорскаго Величества на Кавказѣ, Лорисъ-Меликовская улица, домъ казенный.